

Μνήμων

Τόμ. 33 (2014)

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΕΛΕΤΗΣ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

ΜΝΗΜΩΝ

ΜΕΛΕΤΕΣ

ΦΩΤΙΝΗ ΧΑΙΡΕΤΗ, Χριστιανοί και μουσουλμάνοι στο Ιερόδικείο του Χάνδακα. Ειδήσεις για τον ναχιγιέ Μαλεβιζίου (1669-1689) ΒΑΣΙΛΗΣ Κ. ΓΟΥΝΑΡΗΣ, Οι περιπέτειες του Κωνσταντή Καλαμάτα και άλλων ελλήνων κουρσάρων του Αιγαίου στην υπηρεσία της Βρετανίας (1756-1763) ΧΡΗΣΤΟΣ ΛΟΥΚΟΣ, Ένας Έλληνας στο Παρίσι επιδοκιμάζει τη 18η Μαρμαίρ του Λουδοβίκου Βοναπάρτη ΞΕΝΙΑ ΜΑΡΙΝΟΥ, Αυτός που δεν ήταν εκεί. Σημειώσεις για τον Louis Auguste Blanqui στο Παρίσι του 1870-1871 ΚΩΣΤΑΣ ΡΑΪΤΗΣ, Έμποροι στην Αυστρία του «μακρού» 19ου αιώνα ΛΑΒΕΝΣ ΠΟΛΙΤΗΣ, *Πού να βρισκείται κρημμένα – το κοινό*; Αναγνώσεις στην εικαστική του Μεσοπολέμου. *Τυμφορηστός, Η μικρούλα*, 1923 ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Ν. ΤΕΝΕΚΕΤΖΗΣ, *Τέχνη και πολιτική στον Ψυχρό Πόλεμο*. Ο διεθνής διαγωνισμός γλυπτικής για το Μνημείο του Αγνώστου Πολιτικού Κρατούμένου ΔΕΩΝΙΔΑΣ ΚΑΛΑΜΒΡΕΤΑΚΗΣ, Το ελληνικό δικτατορικό καθεστώς στη συγκυρία του μεσανατολικού πολέμου του 1973

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΤΙΚΟ ΑΡΘΡΟ

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΣΤΑΘΗΣ, *Ανακνώνοντας τη ματιά μας για το Εικοσιένα με αφορμή τον Μακρογιάση του Νίκου Θεοτοκά*

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΕΣ

Αλέξανδρος Ναυπλιώτης, *Βίκυ Πάτσιου*, Τάκης Καριαλής, *Τσαρς Μαντούβαλος*, Ειρήνη Ριζάκη, Αλεξάνδρα Σφοδίνη, Ολγα Κατσαρδής-Hering, Τριαντάφυλλος Ε. Σκλαβενίτης, Μάρια Βελιώτη-Γεωργιοπούλου, Βασίλης Κρεμμυδάς

33

ΑΘΗΝΑ 2013-2014

ΑΥΤΟΣ ΠΟΥ ΔΕΝ ΗΤΑΝ ΕΚΕΙ. ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΝ LOUIS AUGUSTE BLANQUI ΣΤΟ ΠΑΡΙΣΙ ΤΟΥ 1870-1871

ΞΕΝΙΑ ΜΑΡΙΝΟΥ

doi: [10.12681/mnimon.857](https://doi.org/10.12681/mnimon.857)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΜΑΡΙΝΟΥ Ξ. (2014). ΑΥΤΟΣ ΠΟΥ ΔΕΝ ΗΤΑΝ ΕΚΕΙ. ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΝ LOUIS AUGUSTE BLANQUI ΣΤΟ ΠΑΡΙΣΙ ΤΟΥ 1870-1871. *Μνήμων*, 33, 103–131. <https://doi.org/10.12681/mnimon.857>

ΞΕΝΙΑ ΜΑΡΙΝΟΥ

ΑΥΤΟΣ ΠΟΥ ΔΕΝ ΗΤΑΝ ΕΚΕΙ.
ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΝ LOUIS AUGUSTE
BLANQUI ΣΤΟ ΠΑΡΙΣΙ ΤΟΥ 1870-1871*

*Στην εξέδρα έχουν συγκεντρωθεί τα μέλη της εξουσίας του χτες και εκεί-
να της εξουσίας του σήμερα, το Κεντρικό Κομιτάτο και η ελεύθερα, εδώ
και 3 ημέρες, εκλεγμένη Κομμούνα. Η χούφτα των ταραχοποιών και η
χούφτα των αγνώστων.*

*Δίπλα μου ακριβώς, μια παρέα. Ο άντρας ντυμένος εθνοφρουρός. Η
γυναίκα κρατά από το χέρι ένα κουτσούβελο τριών ή τεσσάρων ετών. Ο
άντρας εξηγεί στη σύντροφό του το θέαμα που τον θαμπώνει:*

*—Να, κοίτα αυτόν τον ψηλό γενειοφόρο, με τα μεγάλα μάτια και τα
πυκνά γκριζα μαλλιά, είναι ο Félix Pyat, που έχουμε το πορτρέτο του
στο σπίτι. Εκείνος ο άλλος, με το λευκό μούσι, τα κουρασμένα χαρακτη-
ριστικά και τη σοβαρή όψη, είναι ο Delescluze. Αυτός ο ψηλός διάολος
που είναι όρθιος, με το πηλίκιο διοικητή, είναι ο Protot, καλός τύπος,
από το ενδέκατο, υπερασπιστής του Mégy στη δίκη του Blois. Εκείνος
ο άλλος, με τα μακριά μουστάκια που γέρνουν, ο J.-B. Clément, ξέρεις,
αυτός που έγραψε το Le Temps des Cerises. Α! Μια χαρά θα προχωρή-
σει το πράγμα με αυτούς εδώ τους τύπους!*

Και συνεχίζει:

*—Ο ψηλός, με το λεπτό μουστάκι, είναι ο Eudes, τον οποίο θα είχαν
εκτελέσει για την υπόθεση της Villette, αν δεν είχαμε κάνει την 4η Σε-
πτεμβρίου. Να τον που μιλάει με τον Raoul Rigault, τον μουστάτο που
φοράει ματογνάλια. Ο χλωμός ψηλός, με τα μήλα που εξέχουν, είναι ο*

* Η παρούσα έρευνα έχει συγχρηματοδοτηθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο – ΕΚΤ) και από εθνικούς πόρους μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση» του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ) – Ερευνητικό Χρηματοδοτούμενο Έργο: Ηράκλειτος II. Επένδυση στην κοινωνία της γνώσης μέσω του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου.

Vertmorel. Ο ωραίος γέρος, με τη λευκή μακριά γενειάδα, το σπινθηροβόλο ακόμα βλέμμα, είναι ο *Miot*. Ήταν στην *Lambessa*. Είναι ένας βετεράνος, παλαιάς κοπής.

Τους ονομάτιζε όλους στην κυρά, η οποία τον άκουγε, με τα μάτια να καίνε από μια δυνατή φλόγα.

—Σήκωσε λοιπόν τον μικρό, να δει και το πιτσιρίκι. Αυτές εδώ οι μέρες πρέπει να χαραχτούν στη μνήμη του.

Και ονομάτιζε και άλλους ακόμα, αυτούς της Διεθνούς, στην οποία ανήκε πιθανά και ο ίδιος: τον *Malon*, τον *Varlin*, τον *Avrial*. Έπειτα τον *Flourens*, τον οποίο είχε ακούσει στις δημόσιες συγκεντρώσεις την περίοδο της πολιτορκίας, τον *Duval* και τον *Ferré*.

—Ο άλλος ο γέρος με τα λευκά μούσια είναι ο *M. Beslay*. Ένας πλούσιος που ήρθε μαζί μας, παλιός φίλος του *Proudhon*.

Ωσπου ξαφνικά:

—Να ο καλύτερος. Να, τον βλέπεις, καθισμένος, με παρουσιαστικό σαν λεπίδα από μαχαίρι, με τα βαθυστόχαστα μάτια και τα λεπτά χείλη... πόσο έχει υποφέρει! Όλη του τη ζωή στη φυλακή. Θα στο διαβάσω αυτό. Η γυναίκα του πέθανε όσο αυτός ήταν στο *Mont-Saint-Michel*. Ένας αληθινός μάρτυρας, ο πολίτης *Blanqui*.

—Κάνετε λάθος, πολίτη, του είπα επεμβαίνοντας. Δεν είναι ο *Blanqui* αυτός που βλέπετε. Τον συνέλαβαν χτες στο σπίτι του ανιψιού του στο *Lot*. Αυτή τη στιγμή βρίσκεται στη φυλακή *Figeac*.

—Τον συνέλαβαν! Αυτόν.

Τότε, δεν θα γίνει Κομμούνα.¹

Το βράδυ της 17ης Μαρτίου του 1871, παράλληλα με την απόπειρα απομάκρυνσης των κανονιών της Μονμάρτης, σε μια άλλη γειτονιά της γαλλικής μητροπόλης συντελείται, με μεγαλύτερη επιτυχία, ένα δεύτερο σχέδιο: η σύλληψη του Louis Auguste Blanqui. Με αυτόν τον τρόπο ο «έγκλειστος» θα απουσιάζει από την περιπέτεια που προσδοκούσε και

1. Maxime Vuillaume, *Mes cahiers Rouges-souvenirs de la Commune* (édition intégrale inédite), Παρίσι, La Découverte, 2011, σ. 145-147. Το απόσπασμα αποτελεί μέρος από το τρίτο τετράδιο και το κεφάλαιο «Εκείνος που δεν ήταν εκεί». Η ημέρα που περιγράφεται είναι η 28η Μαρτίου κατά την οποία οι εκλεγμένοι της Παρισινής Κομμούνας ανέβηκαν εν μέσω επευφημιών στην εξέδρα που στήθηκε έξω από το Δημαρχείο της πόλης, παραλαμβάνοντας κατά κάποιον τρόπο την εξουσία από το Κεντρικό Κομιτάτο της εθνοφρουράς. Το μόνο λάθος του Vuillaume είναι πως η σύλληψη του «γέρου» έγινε την παραμονή της Παρισινής Κομμούνας (17 Μαρτίου 1871, στο σπίτι ενός φίλου του) και όχι την παραμονή της ανακοίνωσης των εκλογικών της αποτελεσμάτων.

μεθόδευε όλη του τη ζωή. Στις εκλογές της Κομμούνας ο Blanqui εκλέγεται πανηγυρικά, παρά την απουσία του, στο 18ο Διαμέρισμα (Montmartre) και στο 20ό (Ménilmontant) και έτσι το εξεγερμένο Παρίσι βρίσκει τον τρόπο για να αποτίσει φόρο τιμής στην «αράχνη» του κινήματος.

Ο αναρχικός χώρος, στη μακρά του παράδοση, δεν έχει διεκδικήσει τον Blanqui και ομοίως οι ιστορικοί του αναρχικού γαλλικού κινήματος δεν αναφέρονται συστηματικά στο πρόσωπό του. Ωστόσο, πέρα από την πατρότητα της περίφημης ρήσης «ούτε θεός ούτε αφέντης»,² συνειδητά ή όχι, πολλά κείμενα και πρακτικές της γαλλικής αναρχίας φέρουν σε ένα βαθμό την επιρροή του. Αντίθετα, μελετάται και μνημονεύεται κυρίως από μαρξιστές ιστορικούς και πολιτικούς (ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει ο βαθμός ενασχόλησης με τον μπλανκισμό στη Ρωσία στις αρχές του 20ού αιώνα), οι οποίοι αποδέχονται πιο εύκολα βασικές αρχές της δράσης του.³

Ενδεικτικά, ο Max Nettlau, στο βιβλίο του *Η ιστορία της αναρχίας*, προσπερνά, με μια επιγραμματική αναφορά, τον «γέρο» της επανάστασης και αντίστοιχα ο Jean Maitron, στον πρώτο τόμο της λεπτομερούς καταγραφής και μελέτης της Ιστορίας του γαλλικού αναρχικού κινήματος,⁴ αποφεύγει οποιαδήποτε αναφορά στον «έγκλειστο», δηλώνοντας με αυτόν τον τρόπο σιωπηρά ότι ο Blanqui δεν πρέπει να θεωρηθεί κομμάτι του γαλλικού αναρχικού χώρου. Η ζυγαριά, όπως είναι αναμενόμενο για τον γαλλικό 19ο αιώνα, μένει ακίνητη υπό το βάρος του πατέρα της αναρχίας Pierre Joseph Proudhon. Αν και η σύγκριση των δύο εκ διαμέτρου διαφορετικών προσωπικοτήτων είναι αδύναμη –ωστόσο τη συναντάμε συχνά–, η ενασχόληση με τον Proudhon είναι κατανοητή σε μεθοδολογικό επίπεδο. Ο Proudhon αφήνει πίσω του μεγάλο σε έκταση θεωρητικό έργο, ικανό να ανιχνευθεί στην πολιτική σκέψη των μετέπειτα αναρχικών (το εάν όντως ανιχνεύεται, είναι άλλο ζήτημα, όμως διαθέτει αυτή τη δυναμική), ενώ ο Blanqui κληροδοτεί στους μελετητές ελάχιστα κείμενα με σαφή θεωρητικό προσανατολισμό, που συχνά κατηγορούνται ως γενικόλογα, σχόρπια αρθρογραφία και κάποιες σκέψεις και σημειώ-

2. Στον Blanqui χρωστάμε αρκετές ρήσεις που συνήθως δεν του αποδίδονται, όπως τη γνωστή «δικτατορία του προλεταριάτου».

3. «Υπήρξε πάντοτε, στους κόλπους της γαλλικής αριστεράς, μια έντονη τάση να ταυτίζεται ο Blanqui με τον Marx ή να ανακαλύπτονται αρκετά κοινά σημεία για να γεμίζουν το χάος που τους χωρίζει. Αυτή η ιστορική μέθοδος είναι ανυπόστατη»· Samuel Bernstein, *Auguste Blanqui*, Παρίσι, François Maspero, 1970, σ. 289.

4. Jean Maitron, *Le mouvement anarchiste en France*, 1, *Des origines à 1914*, Παρίσι, Gallimard, Librairie François Maspero, 1975.

σεις που συνοψίζονται στην έκδοση της *Critique Sociale* (1885).⁵

Πρωτίστως όμως ο Blanqui διαφοροποιείται σε αρκετά σημεία από τον Proudhon και από τα ρεύματα μπουτουαλισμού και κολεκτιβισμού που επικρατούν διαδοχικά και συνοψίζουν την αναρχία της εποχής. Δεν καταδικάζει δηλαδή ούτε τη βία, ούτε τον ένοπλο επαναστατικό αγώνα, όταν αυτός κρίνεται σκόπιμος. Στρατολογεί εργάτες από καφενεία και χώρους δουλειάς και απευθύνεται στους φοιτητές της μικρής αστικής τάξης, δημιουργώντας, πριν το παρισινό Τμήμα της Α΄ Διεθνούς, κάτι που για πρώτη φορά μοιάζει έντονα με πολιτική οργάνωση. Ας σημειωθεί πως όλα αυτά συμβαίνουν σε μια εποχή που ακόμα και τα πολιτικά κόμματα δεν είναι σαφώς διακριτά και δομημένα. Ο μπλανκισμός λοιπόν αποτελεί αυτόνομο ρεύμα, περιορισμένο είναι η αλήθεια γεωγραφικά, που για κάποιο διάστημα βαδίζει παράλληλα με ρεύματα της αναρχίας, δίχως να διασταυρώνεται με αυτά, ώσπου τελικά εκπνέει, τουλάχιστον ως αυτόνομη οργάνωση. Αυτό όμως νομίζω πως δεν έχει συμβεί το 1870-1871, και ακόμα και όταν θα συντελεστεί, ο μπλανκισμός δεν θα αφήσει πίσω του απλά επιρροές, αλλά ένα πρωταρχικό μοντέλο διάρθρωσης πολιτικών οργανώσεων και παράνομων μηχανισμών.

Για ποιον λόγο λοιπόν η ενασχόληση με έναν, έστω ακούσια, απόντα της Παρισινής Κομμούνας; Διότι ο Blanqui και η τελευταία γενιά μπλανκιστών αποτελούν μεγάλο γρίφο της περιόδου και η δράση τους συχνά παρουσιάζεται με γενικότητες που καμιά φορά παίρνουν αποπροσανατολιστικό χαρακτήρα. Καθώς ο μπλανκισμός, στον βαθμό που υπήρξε, πηγάζει και συνδέεται με την προσωπικότητα του Blanqui, διαφωτιστική μπορεί να σταθεί η σύντομη επισκόπηση όχι της ζωής του, η οποία παραμένει συναρπαστική και έχει σε μεγάλο βαθμό καταγραφεί,⁶ αλλά των

5. Ελλείψει της δυσέρευτης *Critique Sociale*, προτεινόμενη ανθολογία μπορεί να είναι αυτή του V. P. Volguine, *Blanqui, textes choisis*, Παρίσι, Editions Sociales (Les classiques du peuple), 1955.

6. Από όλες τις βιογραφίες για τον Louis Auguste Blanqui θα ήθελα να σταθώ στην πρώτη κατά χρονολογική σειρά, που αποτελεί και την πιο τρυφερή έως τώρα προσέγγιση της ζωής του. Το 1886 ο ιστορικός και κριτικός της τέχνης Gustave Geffroy ξεκινά ένα ταξίδι στην Belle-île (στη φυλακή της οποίας ο Blanqui πέρασε ίσως την πιο σκληρή κράτησή του) με σκοπό την καταγραφή των φυλακών υπό το καθεστώς της Β΄ Αυτοκρατορίας. Το 1897 εκδίδει τη βιογραφία του γάλλου επαναστάτη με τίτλο *L'enfermé, avec le masque de Blanqui*, Παρίσι, Eugène Fasquelle éditeur (Bibliothèque-Charpentier), 1919. Στο βιβλίο αυτό θα στηριχτούν όλοι οι επόμενοι βιογράφοι του. Εδώ δημοσιεύεται για πρώτη φορά ολόκληρη η περίφημη επιστολή του Blanqui προς τον Clemenceau, η οποία θα αποτελέσει το μήλον της έριδος στην «επιστημονική απάτη» που προσάπτεται στον Maurice Paz ως προς το

πολιτικών του παρεμβάσεων καθώς και της επιρροής του στο πολυτάραχο Παρίσι από τα μέσα Αυγούστου του 1870 έως το ξεκίνημα του 1871.

Ο Γαλλοπρωσικός πόλεμος

Στις 19 Ιουλίου 1870 η Β' Αυτοκρατορία κηρύσσει τον πόλεμο στην Πρωσία, γεγονός που, όπως αποδείχτηκε, οδήγησε στην καταστροφή της. Η ανακήρυξη της Γ' Δημοκρατίας γίνεται σχεδόν αναγκαστικά υπό την πίεση επαναστατικών κυρίως δυνάμεων και το Παρίσι εισέρχεται στην πιο αμφίσημη περίοδο του πολέμου. Η Κυβέρνηση που συγκροτείται φέρει τον τίτλο «Κυβέρνηση Εθνικής Αμύνης» και αρχικά, έως τα τέλη περίπου του 1870, προπαγανδίζει τη συνέχεια του πολέμου, ακολουθώντας την αντιστασιακή διάθεση του παριζιάνικου πληθυσμού, ως προς τον οποίο δεν νιώθει ακόμα ισχυρή, ώστε να έρθει σε ρήξη. Στο παρασκήνιο όμως ξεκινά από την πρώτη στιγμή μυστικές διαπραγματεύσεις με σκοπό τη συνθηκολόγηση και αργότερα, συνεπικουρούμενη από μέρος του Τύπου, προβάλλει την αδυναμία και τη ματαιότητα της γαλλικής αντίστασης.

Η φιλοπόλεμη διάθεση της πρωτεύουσας εντείνεται ήδη από το φθινόπωρο του 1870, καθώς ο πόλεμος, μετά την πτώση του Σεντάν (2 Σεπτεμβρίου), λαμβάνει χαρακτήρα αμυντικό. Έτσι, ένα ετερόκλητο δυναμικό, ορμώμενο από διαφορετικά κίνητρα και επιδιώξεις, δηλώνει το παρόν ως προς την άμυνα της πρωτεύουσας. Σε αυτό διακρίνονται υπέρμαχοι του έκπτωτου καθεστώτος, μετριοπαθείς ρεπουμπλικάνοι, ριζοσπάστες, νεο-ιακωβίνοι, μπλανκιστές, ακόμα και μέλη του παρισινού Τμήματος της Α' Διεθνούς, που έως τότε αποτελούσαν τη μόνη φωνή εναντίωσης στον Γαλλοπρωσικό πόλεμο.

Μέσα στο παραπάνω πλαίσιο, στις 12 Αυγούστου, ο Louis Auguste Blanqui –ορκισμένος εχθρός της «Δημοκρατίας που μας διχάζει λιγότερο»– επιστρέφει στο Παρίσι, παρακολουθεί την πτώση της Αυτοκρατορίας και μπροστά στον εθνικό κίνδυνο οπισθοχωρεί πολιτικά, αποφασίζοντας να δώσει πίστωση χρόνου στην Κυβέρνηση Εθνικής Αμύνης, τηρώντας όμως επιφυλάξεις. Χαρακτηριστική της επιφυλακτικότητας του Blanqui είναι η συζήτηση που έχει στην πρώτη συνάντησή του με τον εκδότη της λαϊκής εφημερίδας *Le Cri du Peuple*, Jules Vallès. Από αυτή

άρθρο του: Maurice Paz, «Clemenceau, Blanqui's Heir: an unpublished letter from Blanqui to Clemenceau dated 18 March 1879», *The Historical Journal* XVI/3 (1973), σ. 604-615. Το ζήτημα θέτει ο D. R. Watson, «Clemenceau and Blanqui: a reply to M. Paz», *The Historical Journal* 21/2 (1978), σ. 387-397.

τη συνάντηση (5 Σεπτεμβρίου)⁷ έχει ενδιαφέρον να δούμε τις εντυπώσεις του ιδιαίτερα αυστηρού συντάκτη:

Τη στιγμή που φτάνω, κρατάει ένα μολύβι στο χέρι και ασχολείται με το γράψιμο μιας διακήρυξης που μου διαβάζει. Είναι μια υπογεγραμμένη ανακωχή ανάμεσα σε εκείνον και την Κυβέρνηση Άμυνας, στο όνομα της Πατρίδας. Κάνω έναν μορφασμό.

- Βρίσκετε πως έχω άδικο;
- Σε ένα μήνα θα τραβήξετε μαχαίρια.
- Επειδή θα το θελήσουν!⁸

Η απάντηση του Blanqui συνάδει με τη μικρή περίοδο χάριτος που παραχωρεί στην Κυβέρνηση Εθνικής Αμύνης απέναντι στον εθνικό κίνδυνο και η οποία γρήγορα εξαντλείται καθώς οι συσχετισμοί αλλάζουν.⁹ Στη γαλλική επαρχία, από τη Μασσαλία έως τη Λυών, κάνουν την εμφάνισή τους ομάδες γάλλων και ξένων εθελοντών, των οποίων η αντιστασιακή δυναμική θέτει από νωρίς κοινωνικά ζητήματα. Στο Παρίσι,

7. Ο Vallès δίνει ως ημερομηνία την 6η Σεπτεμβρίου, εάν όμως η συνάντηση στο σπίτι του Blanqui έγινε όντως την ίδια ημέρα με τη συνεδρίαση της Διεθνούς (όπως σημειώνεται στις επόμενες σελίδες του *Insurgé*), τότε μάλλον πρόκειται για την 5η Σεπτεμβρίου.

8. Jules Vallès, *Ο Ξεσηκωμένος*, μτφρ. Γιώργος Παπακυριακής, Αθήνα, Αποσπερίτης, 1991, σ. 178-179.

9. Ο Samuel Bernstein αναφέρει: «Τα άρθρα του Blanqui, ολόκληρο τον Σεπτέμβριο και αρχές Οκτωβρίου, αποδείκνυαν την πραγματική του επιθυμία να σεβαστεί την κοινωνική ανακωχή την οποία είχε υποσχεθεί. Τα φλέγοντα θέματα αποφεύγονταν [στην εφημερίδα του] και οι ανταγωνισμοί των τάξεων έμπαιναν επιμελώς στο περιθώριο» (Bernstein, *ό.π.*, σ. 313). Ωστόσο σε άρθρα της *Patrie en Danger*, που ξεκινούν στις 20 Σεπτεμβρίου, η ανακωχή αυτή νομίζω φαίνεται ότι σπάει. Ενδεικτικά αναφέρω το άρθρο, με το δηλωτικό τίτλο «Le Roi de Prusse et le Gouvernement Provisoire» (20 Σεπτεμβρίου), όπου γίνεται ανοιχτή επίθεση στην Κυβέρνηση Εθνικής Αμύνης, την οποία ο Blanqui μετονομάζει ως «προσωρινή» για να υπενθυμίσει τον έκτακτο χαρακτήρα της. Ακολουθούν τα άρθρα «Du Fer et du Plomb!» (22 Σεπτεμβρίου) και το «Paris berné» (26 Σεπτεμβρίου) με στόχο την ανάδειξη της απραξίας της Κυβέρνησης, σαφείς αναφορές στο «απωθημένο» 1848 και χρήση ταξικής ορολογίας, με αναφορά μεταξύ άλλων σε «αντι-επαναστατικές δυνάμεις» και «επαρχιακή αριστοκρατία». Συνυπολογίζοντας τις επαναστατικές εκδηλώσεις στις οποίες συμμετέχουν και ενίοτε τις προκαλούν μπλανκιστές, νομίζω ότι είναι ζήτημα αν η υποχωρητικότητα αυτή διακρίνεται μόλις στις δύο πρώτες εβδομάδες της Γ' Δημοκρατίας. Σκοπός αυτής της διαλλακτικότητας μοιάζει να είναι η διερeύνηση τόσο των προθέσεων της νέας ηγεσίας όσο και του παριζιάνικου πληθυσμού.

στρατός, εθνοφυλακή και ναυτικές δυνάμεις μένουν σε απραξία και αυτός ο ιδιότυπος «στρατηγικός σχεδιασμός» εκ μέρους της Κυβέρνησης, ο οποίος συνοψίζεται σε απλή αναμονή, δημιουργεί μεγάλα ερωτηματικά, κυρίως στην παριζιάνικη εθνοφυλακή.¹⁰

Οι αόριστες φήμες για νικηφόρες μάχες στον Νότο καθησυχάζουν την κοινή γνώμη, όχι όμως και τους νέους εθνοφρουρούς, τους οποίους σπεύδουν να πλαισιώσουν και να ξεσηκώσουν ο «συνήθεις ύποπτοι» της πόλης (ο Flourens, αρκετοί μπλανκιστές, αργότερα και μέλη της Διεθνούς). Έως τα τέλη του Οκτωβρίου το Παρίσι ζει σε έντονο αναβρασμό που –αν δεν μπορεί με ασφάλεια να χαρακτηριστεί προεπαναστατική περίοδος– τότε μπορεί να ειπωθεί ότι παρουσιάζει σημεία πολιτικής αποσταθεροποίησης. Οι κινητοποιήσεις και οι επαναστατικές εκδηλώσεις είναι συνεχείς και ο όρος «Commune» δραπετεύει από τον επαναστατικό Τύπο και τις στενές συνεδριάσεις, φωλιάζοντας πια ως σύνθημα στο πλήθος που διαδηλώνει στο Παρίσι την 8η Οκτωβρίου, υπό την καθοδήγηση της επιτροπής των Είκοσι Διαμερισμάτων. Η διαδήλωση αυτή αποτελεί εν μέρει συνέχεια προηγούμενης κινητοποίησης (5 Οκτωβρίου) των ταγμάτων Belleville-Ménilmontant, υπό την καθοδήγηση του Gustave Flourens, με αιτήματα τον καλύτερο οπλισμό τους, τη διεξαγωγή δημοτικών εκλογών και τη μαζική στρατιωτική έξοδο από την πόλη.¹¹

Την ίδια περίοδο, η επιλογή ενός ρεπουμπλικάνου (Léon Gambetta) ως επικεφαλής των πολεμικών επιχειρήσεων καθησυχάζει σε ένα βαθμό την κοινή γνώμη και η θεαματική του μετάβαση, με αερόστατο, στην επαρχία (7 Οκτωβρίου) σκοπό έχει την οργάνωση της αντίστασης και τον συντονισμό των περιορισμένων στρατιωτικών δυνάμεων που παραμένουν ελεύθερες, κυρίως στην ακτίνα Μασσαλία-Τουρ-Λυών.¹² Ο ίδιος

10. Τη συγκεκριμένη περίοδο η εθνοφυλακή έχει απολέσει τον γνωστό της χαρακτήρα, καθώς η μεγάλη πλειονότητα των αστών που θα όφειλαν παραδοσιακά να την στελεχώσουν, πρόλαβε να εγκαταλείψει την πόλη λίγο πριν από την πολιορκία. Τη θέση τους αναλαμβάνουν εκπρόσωποι της μικρής αστικής τάξης, σταδιακά όμως τα τάγματα στελεχώνονται από λαϊκά στρώματα και εργάτες, σε σημείο που συγκεκριμένα διαμερίσματα της πόλης διαθέτουν σχεδόν το σύνολο του πληθυσμού τους, οργανωμένο σε τάγματα, για την υπεράσπισή τους. Επιθέσεις μπλανκιστών και άλλων ανταρτών σε μαγαζιά και αποθήκες με στρατιωτικό οπλισμό που παραμένει ανεκμετάλλευτος, τακτική που συναντάμε και στην επαρχία, εξοπλίζουν σημαντικό μέρος της εθνοφρουράς.

11. M. Winock, J. P. Azéma, *Les Communards*, Editions du Seuil, 1964, σ. 26.

12. Vincent Duclert, *La République imaginée, 1870-1914*, Παρίσι, Editions Belin, 2010, σ. 43-51.

ο Gambetta δεν έχει αντιληφθεί ότι αποτελεί το ρεπουμπλικανικό άλλοθι μιας πολιτικής ηγεσίας που έχει ήδη αποφασίσει τη συνθηκολόγηση.

Ο αποκλεισμός του Παρισιού από τα γερμανικά στρατεύματα ξεκινά στις 18 Σεπτεμβρίου και η διάθεση αντίστασης αντί να υποχωρεί από τις στερήσεις αυξάνεται. Η 31η Οκτωβρίου,¹³ με τη μεγάλη διαδήλωση που καταλήγει έξω από το Δημαρχείο της πόλης, αποτελεί την πρώτη καθαρά επαναστατική ημέρα της περιόδου, εξελίσσεται όμως σε ολοκληρωτικό φιάσκο, καθώς οι επαναστάτες, ενώ εισβάλλουν στο Δημαρχείο και κρατούν σε κατάσταση ομηρίας την Κυβέρνηση Εθνικής Αμύνης, δεν κατορθώνουν να συνεννοηθούν μεταξύ τους, με αποτέλεσμα η Κυβέρνηση να ανακτήσει τον έλεγχο και να ακολουθήσουν διώξεις. Ως πρωτεργάτες της 31ης Οκτωβρίου θα κατηγορηθούν ο Gustave Flourens και ο γνωστός «γέρος» του κινήματος Louis Auguste Blanqui.

Ο «άγνωστος» *Blanqui*

«Γέρος», «έγκλειστος», «αράχνη», «επαγγελματίας επαναστάτης» αλλά και «μανιακός». Οι χαϊδευτικοί προσδιορισμοί του Blanqui από συντρόφους, αντιπάλους, έντυπα της εποχής και κατόπιν από βιογράφους του είναι αμέτρητοι και υπογραμμίζουν την οικειότητα και τη συστηματική επαφή του με τους επαναστατικούς κύκλους της γαλλικής μητρόπολης. Αντίθετα όμως, ως προς την επιρροή του σε μεγαλύτερα στρώματα του πληθυσμού, τουλάχιστον για την περίοδο 1870-1871, συχνά εκφράζονται επιφυλάξεις. Ο Samuel Bernstein, στηριζόμενος σε πληροφορίες του A. Zénaès,¹⁴ αναφέρει σχετικά με την «περιορισμένη» δημοτικότητα του Blanqui: «Παράδειγμα υπήρξε η εκλογή του ως διοικητή του 169ου τάγματος. Η μεγάλη μάζα των 1.500 εθνοφρουρών που είχαν συγκεντρωθεί για να εκλέξουν τον επικεφαλής τους, δεν γνώριζαν τίποτε για τον μικροκαμωμένο ασπρομάλλη και ζαρωμένο άνδρα, του οποίου η φωνή ακουγόταν μετά βίας. Εκλέχτηκε μόνο αφότου ο πρόεδρος της εκλογικής διαδικασίας Clemenceau αφηγήθηκε την ιστορία του υποψηφίου».¹⁵ Δίχως να αμφισβητώ την αξιοπιστία αυτής της πληροφορίας, η εικόνα

13. Η διαδήλωση της 31ης Οκτωβρίου γίνεται ως απάντηση σε τρεις ειδήσεις που κυκλοφορούν ως φήμες και τελικά επιβεβαιώνονται το προηγούμενο βράδυ. Πρόκειται για την απώλεια του αντιστασιακού Bourget (στα νοτιοανατολικά του Παρισιού) έπειτα από άρνηση του κυβερνήτη Trochu να τολμήσει έξοδο από το Παρίσι, την παράδοση του Metz (28 Οκτωβρίου) και το γεγονός ότι ο Adolphe Thiers διαπραγματεύεται μυστικά τη συνθηκολόγηση με τον Otto von Bismarck.

14. A. Zénaès, *Auguste Blanqui*, Παρίσι 1920.

15. S. Bernstein, *ό.π.*, σ. 315.

που συνθέτουν απομνημονεύματα, μαρτυρίες, κυρίως όμως οι εφημερίδες του Παρισιού είναι αρκετά διαφορετική, για αυτό και επέλεξα ως έναρξη αυτού του άρθρου τη συγκεκριμένη, εκτενή, προμετωπίδα. Η ανωνυμία του Blanqui το 1870 είναι ένα σχήμα ανάγνωσης που, όπως θα φανεί, διαμορφώνεται την επίμαχη περίοδο (Σεπτέμβριος 1870 – Φεβρουάριος 1871) και τον συντροφεύει με ποικίλους τρόπους, ενδεχομένως λίγο άκριτα, στη σχετική βιβλιογραφία. Προκειμένου λοιπόν να σχηματιστεί μια πιο σαφής ανασύνθεση της εικόνας ως προς τα ερείσματα του επαναστάτη στη γαλλική μητρόπολη και ταυτόχρονα αναζητώντας την πηγή της παραπάνω εκτίμησης, ίσως είναι σκόπιμο να εξετάσουμε συνοπτικά τοποθετήσεις πολιτικών του αντιπάλων στη δημοσιογραφική επικαιρότητα ενός ανήσυχου Παρισιού.

Ακόμα και εάν αφήσουμε κατά μέρος τις προηγούμενες δεκαετίες της δράσης του –δράσης ασταμάτητης, με σημείο έναρξης το 1827–,¹⁶ το όνομα του Blanqui επανέρχεται¹⁷ στο προσκήνιο από τη στιγμή που με την έκδοση της εφημερίδας του *La Patrie en Danger* (7 Σεπτεμβρίου 1870) οι διασημότερες εφημερίδες του αστικού συντηρητικού ή «φιλελεύθερου» Τύπου του Παρισιού εξελίσσονται στον μεγαλύτερο πολέμιο του επαναστάτη. Από αυτές, η εφημερίδα *Journal des Débats*, σκιαγραφεί ενδεχομένως το εντονότερο και βέβαια, σε μεγάλο βαθμό, παραπλανητικό προφίλ της δράσης του Blanqui και της εφημερίδας του.

16. Για τη δράση του Blanqui, από το 1864 κυρίως έως την πτώση της Β' Αυτοκρατορίας βλ. Maurice Dommanget, *Blanqui et l'opposition révolutionnaire à la fin du Second Empire*, Cahier des Annales, no. 14, Παρίσι, Association Marc Bloch, 1960.

17. Τα 4-5 χρόνια εξορίας που μεσολαβούν ως την αμνηστία του 1869 και την οριστική επιστροφή του στο Παρίσι, δεν δικαιολογούν, νομίζω, το σβήσιμο του ονόματός του από τη μνήμη των λαϊκών στρωμάτων (ορλεανιστές και ρεπουμπλικάνοι τον θυμούνται ακόμα, όπως θα φανεί). Για αυτό φροντίζουν οι νεαροί μπλανκιστές που αρθρογραφούν και παρεμβαίνουν σε αμφιθέατρα και χώρους δουλειάς. Το 1862 ο Blanqui αποτελεί ήδη θέμα ιστορικής μελέτης της εποχής (συλλογή κειμένων-απολογιών-αλληλογραφίας), που παίρνει τον δρόμο του τυπογραφείου (Théophile Silvestre, *L. A. Blanqui, étude historique*, Παρίσι, Librairie Poulet-Malassis, 1862) και που σύμφωνα με τον Geffroy συντάσσεται κατά τη διάρκεια συναντήσεων του T. Silvestre με τον Blanqui στη φυλακή Saint-Pélagie το 1862 (Geffroy, *ό.π.*, σ. 238-239). Τέλος, να θυμίσω ότι ο Blanqui διαθέτει το ισχυρότερο εισιτήριο στη δημοσιότητα, καθώς το όνομά του φιγουράρει από το 1841 στον τίτλο του έργου του Pierre-Joseph Proudhon, *Lettres à M. Blanqui*, που απευθύνεται βεβαίως στον αδελφό του αλλά συμβάλλει στην προβολή της διαφορετικής πολιτικής τοποθέτησης των Louis Auguste και Adolphe Blanqui.

Στις αρχές του Οκτωβρίου, η *Patrie en Danger*, που τη συγκεκριμένη περίοδο κλείνει μόλις ένα μήνα κυκλοφορίας, γίνεται ήδη στόχος της μερίδας εκείνης του ρεπουμπλικανικού Τύπου ο οποίος αλλάζει σιγά-σιγά γνώμη ως προς την άμυνα. Το «εθνικό» μπλοκ που παρουσίαζε σύσσωμη η πόλη, σπάει και οι συσχετισμοί για ακόμα μια φορά αλλάζουν. Ο αρχικός λοιπόν «εθνικός» ενθουσιασμός υποχωρεί, τουλάχιστον για την αστική τάξη, όταν συνειδητοποιεί¹⁸ όχι τόσο τη ματαιότητα του πολέμου απέναντι στη στρατιωτική γερμανική μηχανή, αλλά κυρίως την αποφασιστικότητα των, οπλισμένων πλέον, εργατικών στρωμάτων να θέσουν πολιτικά και κοινωνικά ζητήματα. Έτσι, η *Journal des Débats* εμφανίζεται αποφασισμένη να συνδράμει πια το έργο της Κυβέρνησης για συνθηκολόγηση, επιτιθέμενη στην *Patrie en Danger*: «Αυτή η εφημερίδα δεν διατάζει να μπερδεύει τους αναγνώστες της και να παραποιεί τα γεγονότα με προφανή σκοπό να σπείρει αναστάτωση και να οδηγήσει σε εμφύλιο πόλεμο».¹⁹

18. Ίσως αξίζουν την προσοχή μας δύο ερμηνείες της πολεμικής εμπλοκής της Γαλλίας κατά το 1870. Η πρώτη στηρίζεται στη ραγδαία ωρίμαση της γαλλικής εργατικής τάξης την τελευταία δεκαετία της Β' Αυτοκρατορίας και στην αποτυχία του Ναπολέοντα Γ' να ιδιοποιηθεί ως μέντορας, μέσω της κοινωνικής πολιτικής του, την αφύπνιση των εργατικών στρωμάτων, με απώτερο σκοπό τον έλεγχό τους. Τα κύματα απεργιών, συγκρούσεων και οι λαϊκές συνελεύσεις που οργανώθηκαν στο εργατικό Παρίσι (1868-1870) αποτελούν, για μερίδα ιστορικών, βασικό κίνητρο για τη δημιουργία μιας εξωτερικής έντασης, η οποία ενδεχομένως να συσπείρωνε τον λαό, σε κάθε περίπτωση πάντως θα έστρεφε την προσοχή εκτός των μεγάλων και απείθαρχων αστικών κέντρων. Κατά περιπτώσεις, μάλιστα, ο Γαλλοπρωσικός πόλεμος δεν ερμηνεύεται ως απλός αντιπερισπασμός, αλλά ως μοναδική λύση ανακοπής της ανοδικής πορείας των εργατικών διεκδικήσεων. Η δεύτερη ερμηνεία επικεντρώνεται στις επιδιώξεις της μεγάλης αστικής τάξης που πολιτικά περιλαμβάνει όλες τις «μη επαναστατικές» δυνάμεις. Η συναίνεση σε έναν εκ προοιμίου καταδικασμένο πόλεμο αποτελεί τον μόνο ασφαλή τρόπο πτώσης της Β' Αυτοκρατορίας, μειώνοντας τις πιθανότητες μιας κοινωνικής εξέγερσης. Ωστόσο, ας σημειωθεί ότι την επιθυμία απαλλαγής από τον Ναπολέοντα Γ' δεν συμμερίζεται το σύνολο της αστικής τάξης, καθώς η νέα, φιλελεύθερη πολιτική της Αυτοκρατορίας, εξυπηρετεί πλέον σημαντικά συμφέροντά της. Η πολιτευόμενη αστική τάξη έχει γνώση της ισχυρής πιθανότητας μελλοντικής στρατιωτικής συντριβής της Γαλλίας, την οποία έχουν προβλέψει και κοινοποιήσει ανώτεροι στρατιωτικοί, αλλά δεν αντιτίθεται τελικά στον Γαλλοπρωσικό πόλεμο. Επιστρέφοντας στο θέμα μας, η διάθεση συνθηκολόγησης της μεγάλης αστικής τάξης, από την αυγή κιόλας της Γ' Δημοκρατίας, δεν προκαλεί έκπληξη. Εξελίσσεται όμως σε χρονοβόρα διαδικασία, καθώς οι οπλισμένες λαϊκές τάξεις θα πρέπει είτε να πειστούν για την ανάγκη συνθηκολόγησης, είτε να αφοπλιστούν, έστω βίαια.

19. *Journal des Débats*, 7.10.1870.

Τρεις ημέρες μετά, στην ίδια εφημερίδα, οι μπλανκιστές ταυτίζονται ανοιχτά με όλες τις επαναστατικές εκδηλώσεις της περιόδου και εξισώνονται με την πρωσική απειλή:

Δεν αρκεί να αφιερώσει το Παρίσι όλες τις φροντίδες του στην άμυνα των τειχών του δίχως καμιά ανησυχία ως προς την εσωτερική ηρεμία. Έχει σημασία, η επαρχία, [...] να μην ακούει πολύ συχνά να γίνεται λόγος για τις εγκληματικές απόπειρες του κ. Blanqui και των φίλων του [...]. Απέναντι σε δύο ενδεχόμενα εξίσου πένθιμα, τη νίκη των Πρώσων ή τον θρίαμβο των ανθρώπων της Κομμούνας, κάθε πολίτης θα μπορούσε να βρει το κουράγιο και να αναρωτηθεί για ποιον λόγο να μάχεται ενάντια στην πρωσική καταπίεση, εάν, ως ανταμοιβή των προσπαθειών του, θα πρέπει να συντριβεί από την κομμουνιστική τρομοκρατία.²⁰

Η εξέγερση της 31ης Οκτωβρίου, που έφτασε πολύ κοντά στο να εξελιχθεί σε επανάσταση, θα αποδοθεί σε μεγάλο βαθμό στις συνωμοτικές πρακτικές του «γέρου» και θα αποτελέσει πυρήνα πολεμικής με αποκλίνουσες ερμηνείες, έχοντας όμως διαρκώς ως κοινό παρονομαστή την αποδυνάμωση του Blanqui.²¹ Δίπλα στις αναμενόμενες κριτικές (απειλή

20. *Journal des Débats*, 10.10.1870, «Terreur communiste» στο πρωτότυπο. Ο όρος ενδεχομένως να αποδιδόταν ως «κοινοτική τρομοκρατία». Σε αντίθεση όμως με μέρος της σχετικής βιβλιογραφίας, εκτιμώ ότι η λέξη Commune και τα παράγωγά της δεν δηλώνουν αποκλειστικά διοικητική διαίρεση, αλλά περιέχουν πολιτικές επιδιώξεις, καθώς επικαλούνται, από την αρχή του φθινοπώρου του 1870, την Κομμούνα της Γαλλικής Επανάστασης. Εξάλλου, ο όρος «κομμουνισμός» χρησιμοποιείται συστηματικά στη Γαλλία ήδη από το 1848, με καθαρά ταξικό εννοιολογικό φορτίο, κυρίως από τα μέσα του Φεβρουαρίου του 1848.

21. *Journal des Débats*, 8.11.1870. Λίγο νωρίτερα, εξαιτίας των διαστάσεων που παίρνει η 31η Οκτωβρίου στον Τύπο, ο Blanqui δημοσιεύει στην εφημερίδα του άρθρο με τίτλο «La vérité sur la nuit du 31 octobre», που αναδημοσιεύεται στην *Journal des Débats* (4.11.1870) και αποτελεί πεδίο έντονης διαμάχης. Τις ίδιες ημέρες (7.11.1870), η *Journal des Débats* φέρνει εμφαντικά τον παράγοντα Bismarck στο προσκήνιο, θέτοντας το ερώτημα αποδοχής ή μη οποιασδήποτε επαναστατικής Κυβέρνησης από τον γερμανό καγκελάριο και δημιουργεί την εντύπωση ότι τα εσωτερικά ζητήματα πρέπει να υπαγορευθούν από την εξωτερική πολιτική. Ως προς το αν η απόπειρα του Οκτωβρίου οργανώθηκε από τον Blanqui, η απάντηση τείνει να είναι αρνητική (Samuel Bernstein). Ίσως πιο ασφαλής εκτίμηση, στην οποία συνηγορεί και η μαρτυρία του Lissagaray, είναι ότι ο Blanqui και ο Flourens έσπευσαν στο Δημαρχείο για να εκμεταλλευτούν την επαναστατική ευκαιρία, τη στιγμή που αρκετοί μπλανκιστές βρίσκονταν στην εμπροσθοφυλακή της διαδήλωσης, την οποία όμως μάλλον δεν έλεγχαν. Οι τοποθετήσεις των Blanqui και Flourens δημοσιεύονται πλήρεις στην εφημ. *Le Gaulois*, 6.11.1870.

για τη δημόσια ειρήνη κτλ.) αξίζει να σημειωθεί η μάλλον προβοκατόρικη και σίγουρα προσωρινή («αριστερή») οπτική στην οποία επιδίδεται η *Journal des Débats* και συνοψίζεται στο σχόλιο: «έχασαν τη Δημοκρατία του 48. Θα χάσουν και αυτήν του 70».²²

Στη γαλλική πρωτεύουσα η ένταση της 31ης Οκτωβρίου δημιουργεί την ανάγκη δημοψηφίσματος αποδοχής ή μη της υπάρχουσας Κυβέρνησης. Είναι, νομίζω, χαρακτηριστικό το γεγονός ότι η προεκλογική καμπάνια από την πλευρά της Κυβέρνησης και των οπαδών της δεν θέτει ως στόχο τη δική τους ενίσχυση αλλά μάλλον την αποδυνάμωση του «επαναστατικού κόμματος», στο οποίο ξεχωρίζει, και πάλι, ο Louis Auguste Blanqui:

Το να μην ψηφίσουμε υπέρ της Κυβέρνησης Εθνικής Αμύνης, είναι σαν να εγκαθιστούμε [στην εξουσία] τον Blanqui και τον Flourens. Λοιπόν ο Blanqui και ο Flourens στην εξουσία είναι απλά μία ή δύο εβδομάδες λεηλασίας και πολιτικών δολοφονιών, συνοδευόμενες από τον βομβαρδισμό του Παρισιού. Είναι το Παρίσι παραδομένο στην αναρχία, συνεπώς δίχως άμυνα, καθώς η κινητή φρουρά και ο στρατός δεν θα αναγνώριζαν βεβαίως στο ελάχιστο αυτήν την αποκλειστικά παριζιάνικη απόφαση. Θα ήταν το οριστικό και αμετάκλητο διαζύγιο ανάμεσα στο Παρίσι και την επαρχία, με την επαρχία να δέχεται την ανακωχή, προχωρώντας στην εκλογή μιας Εθνοσυνέλευσης, εγκαταλείποντας το Παρίσι στα απεχθή πάθη [...] στην πείνα και στον βομβαρδισμό [...]. Η Κυβέρνηση θα συμβουλευτεί τον πληθυσμό ολόκληρου του Παρισιού από μεθαύριο, δηλαδή όσο το δυνατόν ταχύτερα, προκειμένου να μάθει εάν επιθυμεί ως Κυβέρνηση τους κυρίους Blanqui, Félix Pyat, Flourens και τους φίλους τους, ενδυναμωμένους από μια επαναστατική Κομμούνα, ή εάν διατηρεί την εμπιστοσύνη του στους άνδρες που δέχτηκαν, την 4η Σεπτεμβρίου, το επικίνδυνο και θλιβερό καθήκον της σωτηρίας της πατρίδας.

Εάν λοιπόν στις αρχές του φθινοπώρου μπορούμε να μιλάμε για προσωρινή ανακωχή των μπλανκιστών απέναντι στην Κυβέρνηση, από την έναρξη του Οκτωβρίου τα μαχαίρια, όπως εύστοχα προέβλεψε ο Jules Vallès, βγαίνουν και από τα δύο στρατόπεδα και ακονίζονται για το δημοψήφισμα της 3ης Νοεμβρίου. Καθώς η Γ' Δημοκρατία της 4ης Σεπτεμβρίου προέκυψε σχεδόν αναγκαστικά, λόγω ιδιαίτερων συνθηκών, το συγκεκριμένο δημοψήφισμα συνιστά στην πραγματικότητα την πρώτη κατά σειρά μορφή εκλογικής αναμέτρησης, στην οποία πρόκειται να

22. *Journal des Débats*, 1.11.1870.

αποδειχτεί το έρεισμα ολόκληρου του επαναστατικού αντίλογου. Παραμονή της αναμέτρησης (2 Νοεμβρίου) η *Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Γαλλικής Δημοκρατίας*²³ δημοσιεύει μακροσκελές άρθρο αποκλειστικά και μόνο ενάντια στη γραμμή Blanqui, παρότι η οργάνωσή του δεν είναι η μόνη που στηρίζει το «όχι». Τελικά το Παρίσι δίνει 550.000 «ναι» ενάντια σε 70.000 «όχι» ως προς τη διατήρηση της Κυβέρνησης Εθνικής Αμύνης. Με τη νέα ορμή που κομίζει από αυτό το αποτέλεσμα, η Κυβέρνηση προχωρά σε δημοτικές εκλογές (5 Νοεμβρίου), στις οποίες ορισμένα διοικητικά διαμερίσματα του Παρισιού δηλώνουν ξεκάθαρα τις «κόκκινες» διαθέσεις τους.²⁴

Παρότι λοιπόν η «πρώην» απειλή Blanqui ταυτίζεται στο εξής σε αρκετά έντυπα με την αποτυχία των 70.000 ψήφων, εφημερίδες όπως η *Journal des Débats* επιμένουν, με νέα μάλιστα ορμή, στην πολιτική εξόβλωση των μπλανκιστών, ζητώντας ουσιαστικά την ποινικοποίησή τους:

Δεν αμφισβητούμε την ορθότητα κάποιων κριτικών του επαναστατικού κόμματος και είμαστε της άποψης, από τη μεριά μας, ότι η Κυβέρνηση Εθνικής Αμύνης έκανε αρκετά λάθη. Υπάρχει μάλιστα ένα το οποίο θεωρούμε εντελώς ασυγχώρητο. Είναι το ότι επέδειξε εδώ και καιρό μια μοναδική αδυναμία ως προς το επαναστατικό κόμμα.

Αξιοσημείωτο είναι επίσης ότι το ενδεχόμενο κάποιας αόριστης και τρομακτικής Κομμούνας δεν εξαφανίζεται έπειτα από τη νίκη της Κυβέρνησης:

Αναρωτιόμαστε εάν η «Κομμούνα» θα τα είχε καταφέρει καλύτερα. Εάν ο κ. Blanqui θα είχε αντικαταστήσει βέλτιστα τον στρατηγό Trochu στη διεύθυνση των πολεμικών επιχειρήσεων. Εάν ο κ. Félix Pyat θα ήταν ικανότερος και ευτυχέστερος διαπραγματευτής από τον κ. Thiers και εάν ο κ. Millière, «ο πολυμαθής καθηγητής του κομμουνισμού» καθώς λέγεται στη λέσχη της Belleville, θα είχε εμπνεύσει περισσότερη εμπιστοσύνη στο κεφάλαιο από ό,τι ο κ. Picard.²⁵

Στο ίδιο πνεύμα, την ίδια εβδομάδα, η εφημερίδα *Le Figaro* αναφωνεί:

Προς μεγάλη έκπληξη όλων εκείνων που αγωνίστηκαν για να αποκτή-

23. Ελάχιστα φύλλα σώζονται από την *Journal Officiel de la République Française* του 1870. Το παραπάνω άρθρο εμφανίζεται σε αναδημοσιεύσεις των *Journal des Débats*, 3.11.1870 και *Monde Illustré*, 12.11.1870.

24. Pierre Milza, *L'année terrible, la guerre franco-prussienne, septembre 1870-mars 1871*, τ. I, Perrin, 2009, σ. 212-214.

25. *Journal des Débats*, 13.11.1870.

σουν μια φήμη μέσω θαυμαστών πράξεων ή έργων άξιων αναφοράς, συνεχίζουμε είτε να προφέρουμε, είτε να τυπώνουμε ένα εκατομμύριο φορές την ημέρα το όνομα του πολίτη *Blanqui*. Στο βήμα εκφώνησε λόγους από τους οποίους δεν έμεινε ούτε ένας. Ως συνωμότης, δημιούργησε συνωμοσίες από τις οποίες δεν πέτυχε καμιά. Ως ταραχοποιός, οργάνωσε ανταρσίες οι οποίες στο σύνολό τους κατέστρεψαν ή σκότωσαν τους φίλους του. Ως δημοσιογράφος, έγραψε σε φύλλα από τα οποία ούτε ένα δεν θα μείνει στην Ιστορία. Ένα άτσαλο και θορυβώδες μηδενικό –τίποτε άλλο.²⁶ Εξ ου και η φράση του *Victor Hugo* την Τρίτη το πρωί στον *H. Daumier*: *Ο Blanqui! Είναι ένας διάσημος άγνωστος.*²⁷

26. Ακόμα και στα φύλλα που ο *Blanqui* σκιαγραφείται ως «άσημος», οι αναφορές των συντακτών στη ζωή και τη δράση του είναι γεμάτες υπαινιγμούς ή ξεκάθαρα στοιχεία που μαρτυρούν ότι η πορεία του έχει γίνει θέμα συζήτησης και στενής παρακολούθησης. Στην προκειμένη περίπτωση ο δημοσιογράφος υπαινίσσεται τις απολογίες του *Blanqui* σε δίκες, τόσο δικές του όσο και συντρόφων του. Αν και εξάιρετος φοιτητής, εγκαταλείπει το 1832 τις σπουδές του στη Νομική, χρησιμοποιώντας όμως στο εξής τις γνώσεις του σε γνωστές δικαστικές υποθέσεις. Στη συνέχεια, η αναφορά στις συνωμοσίες σχετίζεται προφανώς με τον καρμποναρισμό που τον επηρεάζει βαθιά, και πιθανά με τον «στρατό» των μπλανκιστών που ξεπήδησε πρώτα από τη λέσχη *Les Saisons* (1837-38) και κατόπιν από τη λέσχη *Société républicaine centrale* (1848), και τέλος με την καινούρια γενιά που συγκροτείται σταδιακά μετά το 1864. Ως προς τις αιματηρές ή/και αποτυχημένες εξεγέρσεις του ταραχοποιού *Blanqui*, αυτές είναι πολλές. Εκείνη όμως που διασπά κατά κάποιον τρόπο την αριστερά της εποχής και συνοδεύεται αρκετά αργότερα από ένα σημαντικό σκάνδαλο (*Taschereau*), είναι αυτή της 12ης Μαΐου 1839, που σηματοδοτεί την οριστική ρήξη με τον έως τότε σύντροφο *Armand Barbès*. Η επιχείρηση λήγει με 50 νεκρούς και 190 τραυματίες. Τέλος, ως προς τις εφημερίδες «που δεν θα μείνουν στην Ιστορία», οι συνεργασίες του ξεκινούν με την γνωστή *Globe* (1830), συνεχίζουν με την *Courrier Français* το 1848 (ο εκδότης της *Xavier Durrier* ήταν βασικό μέλος της *Société républicaine centrale*) και βέβαια αργότερα ακολουθούν δικά του έντυπα, από την *Candide* μέχρι την τελευταία εφημερίδα που διευθύνει ο ίδιος, *ni Dieu ni Maître* (1880), με τη συνεργασία μπλανκιστών (ορισμένοι είναι πρώην Κομμουνάροι) έως τον θάνατό του (1.1.1881). Στην κηδεία του 100.000 Παριζιάνοι θα συνοδεύσουν τον *Louis Auguste Blanqui* στο νεκροταφείο *Père-Lachaise*.

27. *Le Figaro*, αρ. 310 (6.11.1870). Νομίζω ότι πρέπει να διατηρήσουμε σοβαρή επιφύλαξη για το αν ο *Hugo* εκφράστηκε όντως κατ' αυτόν τον τρόπο εν έτει 1870, καθώς ο γνωστός ποιητής έχει ήδη περιγράψει με την πένα του θαυμάσια τον σαρναντάχρονο περίπου *Blanqui* του 1848. Φαίνεται μάλιστα ότι είχε επισκεφθεί αυτοπροσώπως την *Société républicaine centrale* στην οποία προέδρευε ο *Blanqui*. Επιπλέον, αρκετά νωρίτερα, το 1839, όταν μετά από την αποτυχημένη απόπειρα εξέγερσης των *Blanqui* και *Armand Barbès* ο δεύτερος καταδικάζεται σε θάνατο, ο *Victor Hugo* παρεμβαίνει δημόσια για να του δοθεί χάρη. Προφανώς λοιπόν το

Δεν θα ήταν υπερβολή να σημειωθεί ότι από την έναρξη της κυκλοφορίας της εφημερίδας *La Patrie en Danger* μέχρι τουλάχιστον τις 8 Δεκεμβρίου δεν υπάρχει πρωτοσέλιδο της *Journal des Débats* στο οποίο να μην αναφέρεται η «απειλή» Blanqui, και αντίστοιχη επιλογή κάνουν, σε διαφορετικό βαθμό, εξίσου γνωστές εφημερίδες του Παρισιού, όπως οι *Le Figaro*,²⁸ *Le Temps*, *Le Gaulois*. Ιδιαίτερα όμως όσον αφορά τη *Journal des Débats*, ο επαγγελματίας επαναστάτης διεκδικεί ενίοτε σχεδόν τη μισή ύλη της, και μάλιστα, από ένα σημείο και μετά, η εφημερίδα αναγκάζεται να δημοσιεύει ολόκληρα άρθρα της *Patrie en Danger*, προκειμένου να τα ανασκευάσει.²⁹ Μετά την απόπειρα της 31ης Οκτωβρίου, εντοπίζονται γνωστές τετρασέλιδες εφημερίδες της γαλλικής αστικής τάξης στις οποίες το όνομά του εμφανίζεται 25-30 φορές ανά δίφυλλο, σίγουρα πολύ πιο συχνά από αυτό του Jules Favre. Ο τρόμος ανατροπής της τάξης ταυτίζεται λοιπόν σταδιακά στον αστικό γαλλικό Τύπο με 5 ονόματα –Blanqui, Flourens, Delescluze, Pyat, Varlin (ο Varlin αρκετά αργότερα)– και η *Journal des Débats* φιλοξενεί συστηματικά αποσπάσματα ανταγωνιστικών φύλλων (*Le Français*, *Le Temps*, *La Patrie*, *Le Gaulois*, *La Vérité*, *Le Moniteur* κ.ά.)³⁰ αρκεί αυτά να αναφέρονται αρνητικά στον Blanqui.³¹

συγκεκριμένο δημοσίευμα της *Figaro* αποτελεί απλά μια ακόμα υπερβολή της εφημερίδας για τη δημιουργία εντυπώσεων.

28. Η *Figaro* εγκαινιάζει στήλη με τίτλο «Lettres d'un Bourgeois des Baignolles» (6.11.1870). η οποία δεν μένει σταθερή αλλά επανέρχεται, και όπου ο γράφων «ανώνυμος αστός» ασχολείται σχεδόν κατά αποκλειστικότητα με τους Flourens και Blanqui.

29. Βλ. ενδεικτικά: *Journal des Débats*, 22.9.1870, 24.9.1870, 10.10.1870, 12.10.1870, 17.10.1870, 8.11.1870, 10.11.1870 (ανασκευή άρθρων της *Patrie en Danger* από τον γνωστό οικονομολόγο Molinari που αρθρογράφοσε το 1869 στην *Journal des Économistes* ενάντια στις «ερυθρές» λέσχες. Συνεργάτης του Molinari στην εφημερίδα υπήρξε και ο αδελφός του Blanqui, Adolphe, επίσης διάσημος οικονομολόγος, που δεν ζει το 1870, και με τον οποίο ο Blanqui βρισκόταν, τουλάχιστον από το 1848, σε οριστική ρήξη). Βλ. επίσης, *Journal des Débats*, 13.11.1870 και 24.11.1871.

30. Είναι αυτονόητο ότι οι παραπάνω εφημερίδες θα έπρεπε να εξεταστούν σε περίοδο πολιτικής σταθερότητας, προκειμένου να φανεί αν πρόκειται όντως για ανταγωνιστικά μεταξύ τους φύλλα. Κατά την πολιορκία του Παρισιού όμως, όπως και κατά τη διάρκεια της Κομμούνας, παραμερίζουν σταδιακά τις ιδεολογικές διαφορές τους και συγκροτούν ενιαίο μέτωπο υπέρ της Κυβέρνησης Εθνικής Αμύνης και αργότερα υπέρ της Κυβέρνησης των Βερσαλλιών.

31. Ενδεικτικά είναι τα φύλλα της *Journal des Débats*: 2.11.1870, 3.11.1870, 4.11.1870, 7.11.1870 και 8.11.1870.

Ακόμα και στην Ελλάδα, όταν ξεκινούν τα «πορτρέτα» για τους πρωτοπόρους του γαλλικού εργατικού κινήματος, οι μόνιμοι επαναστάτες για τους οποίους δεν χρειάζονται ιδιαίτερες συστάσεις στον αθηναϊκό Τύπο του 1870-1871 είναι ο Félix Pyat (πιθανά ως βετεράνος του 1848), ο Flourens (λόγω φιλελληνισμού και συμμετοχής στην Κρητική Επανάσταση) και τέλος ο Blanqui. Μάλιστα, λίγο μετά το ξέσπασμα της Παρισινής Κομμούνας, έλληνες δημοσιογράφοι αφήνουν κατά μέρος τις αναδημοσιεύσεις ξένων εφημερίδων, τολμώντας πια δικά τους, συχνά λανθασμένα, σχόλια:

Εκ των ονομάτων, άτινα αναγινώσκομεν υπό την προκήρυξιν ταύτην,³² τα πλείστα είναι ονόματα αγνώστων εργατών, απλών οργάνων της Internationale, επικινδύνου διεθνούς συνασπισμού των εργατικών κλάσεων έχοντος διακλαδώσεις ανά πάσαν την Ευρώπην. [...] Αλλ' η «Κεντρική Επιτροπή της Εθνοφυλακής» μόνον κατά το φαινόμενον διευθύνει το κίνημα. Όπισθεν αυτής κρύπτονται οι γνωστοί ταραξίαι, ο Ροσεφόρ, ο Φλουράνς, ο Βλαγκής [Blanqui], ο Πνατ, ίσως δε και ο Λουί-Βλαν, το είδωλον των εργατών, εις ους αι ανεφάρμοστοι θεωρία του υπισχνούνται τον χρυσούν αιώνα.³³

Το μεγάλο ερώτημα που τίθεται, άρα, αφορά πρώτα από όλα την αποτυχία της γραμμής των μπλανκιστών στο δημοψήφισμα της 3ης Νοεμβρίου, στοιχείο που θα μπορούσε να ερμηνευθεί από την εικόνα ενός «άγνωστου» Blanqui στα ευρύτερα λαϊκά στρώματα. Το αποτέλεσμα αυτό όμως πρέπει να κριθεί σύμφωνα με το πολιτικό κλίμα και τις προσδοκίες της πρωτεύουσας και δεν σχετίζεται, νομίζω, με την αναγνωρισιμότητα ή όχι του Blanqui. Πρόκειται για την εκλογική διαδικασία του Νοεμβρίου, μήνα κατά τον οποίο η γαλλική πρωτεύουσα εξακολουθεί να πιστεύει τον μύθο της συντονισμένης αντίστασης της Κυβέρνησης Εθνικής Αμύνης, που συντηρείται (σε ένα βαθμό σε διεθνές επίπεδο) μέσα από ψευδείς ειδήσεις τις οποίες μεταδίδει με κυβερνητική εντολή το ειδησεογραφικό πρακτορείο Havas.³⁴

32. Αναφορά στο κείμενο (19.3.1871) του Κεντρικού Κομιτάτου της εθνοφυλακής που δημοσιεύεται στη *Journal Officiel de la République Française sous la Commune*, 20.3.1871, με το οποίο ο πληθυσμός του Παρισιού καλείται να εκλέξει τα μέλη της Κομμούνας.

33. *Εθνοφύλαξ*, αρ. 2183 (19.3.1871).

34. Η κυβερνητική προπαγάνδα ξεκινά με τον Γαλλοπρωσικό πόλεμο και λήγει αρκετούς μήνες μετά την πτώση της Κομμούνας. Για τις συμφωνίες των πρακτορείων Havas-Reuters-Wolf, που μοιράζουν την παγκόσμια αγορά από τα

Ας κρατήσουμε επίσης ένα πρώτο οξυδερκές σχόλιο: «Ο αριθμός των 70.000 έχει ενδιαφέρον. Είναι ο αριθμός των επαναστατικών στρατευμάτων, εκείνων που από την 31η Οκτωβρίου θα είναι στο εξής υποστηρικτές της Κομμούνας».³⁵ Ωστόσο, ο Blanqui θα ζήσει μια δεύτερη ήττα, και μάλιστα σε περίοδο που τα περιθώρια στενεύουν και το επαναστατικό ρεύμα «θα όφειλε» κατά κάποιον τρόπο να είναι με το μέρος του. Στις βουλευτικές πια εκλογές της 8ης Φεβρουαρίου 1871³⁶ ο ίδιος μένει εκτός Εθνοσυνέλευσης συγκεντρώνοντας μόνο 52.000 ψήφους στο Παρίσι. Και πάλι όμως η ήττα αυτή πρέπει να ερμηνευθεί με πολιτικούς όρους και όχι σε σχέση με την επωνυμία του. Σε πρώτη φάση ας σημειωθεί απλά ότι το Παρίσι, όταν αποφασίζει (στις εκλογές της 8ης Φεβρουαρίου 1871) να «κοκκινίσει», το κάνει με ιδιαίτερο τρόπο, προτιμώντας την υποψηφιότητα Garibaldi και τον νεο-ιακωβινισμό.

Γιατί λοιπόν αυτή η επιμονή των ορλεανιστών, των οπαδών της τάξης, και κυρίως των μετριοπαθών ρεπουμπλικάνων με τον Blanqui, εάν πρόκειται απλά για ένα διάσημο άγνωστο; Προφανώς επειδή τελικά μάλλον είναι υπέρ το δέον γνωστός, όχι μόνο στους επαναστάτες, αλλά στο ευρύτερο λαϊκό Παρίσι. Εύλογα έχει παρατηρηθεί πολλές φορές ότι η εφημερίδα του δεν επιβιώνει (είναι άλλες αυτές που εκφράζουν καλύτερα τον παλμό της πόλης) και πως στη λέσχη που ιδρύει παράλληλα με την *Patrie en Danger* ο κόσμος δεν συρρέει όπως στο παρελθόν. Δεν ξέρω όμως αν αυτά τα στοιχεία δηλώνουν άγνοια ως προς τον μύθο του Blanqui ή αν, αντίθετα, το εργατικό Παρίσι βρίσκεται τη συγκεκριμένη περίοδο σε μεγαλύτερη επαφή και σύμπνοια με τη Διεθνή και βέβαια με το Κεντρικό Κομιτάτο της εθνοφυλακής, που συσπειρώνει σταδιακά το σύνολο του

μέσα περίπου του 19ου αιώνα, καθώς και για το χρονικό των συνδιαλλαγών του Havas με τις γαλλικές κυβερνήσεις τη συγκεκριμένη περίοδο βλ. Antoine Lefebvre, *Havas, Les Arcanes du pouvoir*, Παρίσι, Grasset et Fasquelle, 1992. Για την αρχική ενημερωτική «καρταντίνα» στην οποία κρατούνται τα γαλλικά στρατεύματα που ετοιμάζονται να χτυπήσουν την Κομμούνα, τις αντιδράσεις τους και τη συστηματική μετέπειτα προπαγάνδα (Απρίλιος 1871) βλ. το κεφάλαιο «La propagande, le mythe et l'armée» στο Robert Tombs, *La guerre contre Paris*, Παρίσι, Flammarion, 2009, σ. 185-207.

35. M. Winock, J. P. Azéma, *ό.π.*, σ. 29.

36. Πολύ συνοπτικά ας ειπωθεί ότι στις βουλευτικές εκλογές του Φεβρουαρίου διακυβεύεται ουσιαστικά η λήξη ή η συνέχιση του πολέμου. Η γαλλική επαρχία εκπλήσσει ακόμα και τους μετριοπαθείς ρεπουμπλικάνους, καθώς επαναφέρει στην εξουσία βοναπαρτιστές και μοναρχικούς. Αντίθετα, το Παρίσι και τα μεγάλα αστικά κέντρα στηρίζουν υποψηφίους (ριζοσπάστες ρεπουμπλικάνους και κάποιους επαναστάτες) που τάσσονται κατά της συνθηκολόγησης.

ανυπότακτου πληθυσμού, συμπεριλαμβανομένων αρκετών μπλανκιστών.

Από τις «κόκκινες» υποψηφιότητες του Παρισιού στις 8 Φεβρουαρίου, αυτοί που κερδίζουν το στοίχημα είναι είτε υπολογίσιμοι πολιτικοί αντίπαλοι του καθεστώτος, που παίζουν με όρους κοινοβουλευτικούς έως τις παραμονές του εμφυλίου (Delescluze), είτε έχουν βρει από καιρό τη θέση τους στην «επόμενη ημέρα» της Κυβέρνησης (Tolain).³⁷ Μαζί με τον Blanqui η εκλογική ήττα του Eugène Varlin θα προκαλέσει εξίσου μεγάλη εντύπωση στους επαναστατικούς κύκλους, καθώς ο Varlin αποτελεί τον πιο δημοφιλή και οικείο εκπρόσωπο του παριζιάνικου εργατικού κινήματος. Και οι δύο όμως αυτοί υποψήφιοι έχω την εντύπωση πως δεν είναι «εξω-κοινοβουλευτικοί» λόγω συγκυρίας αλλά λόγω πεποιθήσεων. Ανήκουν σε αυτό που θα μπορούσαμε να αποκαλέσουμε πολιτικό περιθώριο της εποχής και μοιάζουν ικανοί, σε περίπτωση κατάληψης της εξουσίας, να συντελέσουν στην ουσιαστική ανατροπή της (με διαφορετικό τρόπο ο καθένας), δημιουργώντας πράγματι το «χάος» και την «αναρχία» που από καιρό τώρα απεύχεται η γαλλική αστική τάξη. Με δυο λόγια δεν πρόκειται για έναν καινούριο Louis Blanc (κυβερνητικός ρεπουμπλικανικός σοσιαλισμός) ή Henri Tolain που θα συνδιαλλαγεί με την Κυβέρνηση, και αυτό έχει αποδειχτεί μέσα από 30 και πλέον έτη σε εξορία και φυλακές.

Ο λόγος που οι επιθέσεις του αστικού Τύπου στοχεύουν κυρίως 4-5

37. Henri Louis Tolain (1828-1897). Χαράκτης στο επάγγελμα, ο Tolain συμμετέχει στην ιδρυτική συνάντηση της Διεθνούς και στήνει το πρώτο γραφείο της στο Παρίσι. Είναι ένας από τους συντάκτες του «Μανιφέστου των 60» (1864), κείμενο που ζητά την αντιπροσώπευση των εργατών στις εκλογές και, μεταξύ άλλων, την κατάργηση του νόμου που καθιστούσε τις συνδικαλιστικές ενώσεις παράνομες. Το 1865 συμμετέχει στην απεργία του κλάδου του, που με την επιτυχία της θα καταστήσει γνωστή τη Διεθνή στους εργατικούς κύκλους. Ο Tolain ανήκει στην πρώτη γενιά διεθνιστών, με σαφείς επιρροές από τον Proudhon, και τις δικές του θέσεις φαίνεται πως προσπαθεί να ανατρέψει ο Varlin τα επόμενα χρόνια (Paul Lejeune, *Pratique militante – écrits d'un ouvrier communard, Eugène Varlin*, Παρίσι, L'Harmattan, 2002). Ο Bernard Noël, στο λήμμα που αφιερώνει στον Tolain στο *Dictionnaire de la Commune*, Παρίσι, Mémoire du Livre, 2000, σ. 599-600, κατηγορεί τον Tolain για ομορτοουνισμό. Οι επαναστατικοί κύκλοι κατά τη Β' Αυτοκρατορία είναι πολύ πιο αυστηροί και προσάπτουν ξεκάθαρα και επανειλημμένα στην άλλοτε ηγετική φυσιογνωμία του εργατικού κινήματος συνεργασία με το καθεστώς. Ίσως δεν είναι τυχαίο ότι από τους 4 σοσιαλιστές βουλευτές των εκλογών της 8ης Φεβρουαρίου 1871 ο Tolain είναι ο μόνος που θα συμπορευτεί τελικά με την Κυβέρνηση των Βερσαλλιών κατά την περίοδο της Κομμούνας. Η Διεθνή (τα γαλλικά παραρτήματα) τον διαγράφει οριστικά στις 12 Απριλίου 1871.

πρόσωπα, με πρώτο τον Blanqui, δεν είναι η γραφικότητα που προσπαθούν να αποδώσουν οι εφημερίδες μέσα από εμπαιγμούς και ειρωνείες. Η γραφικότητα, που επίσης αναπαράγεται ιστοριογραφικά, στον βαθμό που ισχύει, θα μπορούσε να αποδοθεί μέσα από περιορισμένα και ενδεικτικά άρθρα. Οι κοντυλοφόροι όμως του Παρισιού ακονίζουν τις πένες τους συστηματικά στους συγκεκριμένους επαναστάτες, προφανώς επειδή το έρεισμά τους δεν έχει ακόμα μετρηθεί στις αρχές του φθινοπώρου του 1870 –προς το παρόν ούτε καν εκλογικά– και μάλλον συνιστούν την πιο επίφοβη εν δυνάμει απειλή. Για αυτό και όταν η κατάσταση σοβαρεύει (προεκλογικές περιόδους), γίνεται γρήγορα το πέρασμα από τον εμπαιγμό στην κατασκευή κλίματος τρομοκρατίας.

Κάποια γνωστά στοιχεία από την ιστορία της Κομμούνας θέτουν, κατά τη γνώμη μου, ξανά το ζήτημα του μπλανκισμού, τη στιγμή μάλιστα που αρκετοί δηλώνουν πως έχει αρχίσει να εκπνέει. Η διαπραγματευση για την ανταλλαγή του Blanqui, αρχικά με τον αρχιεπίσκοπο της πρωτεύουσας, κατόπιν με το σύνολο των ομήρων της Κομμούνας, ερμηνεύεται, όσον αφορά το στρατόπεδο του Παρισιού, ως λύση στην έλλειψη καθοδήγησης της Κομμούνας. Ενδιαφέρον όμως έχει εξίσου η αντίδραση της Κυβέρνησης των Βερσαλλιών. Οι επίμονες προσπάθειες ανάκτησης του αναγνωρίσιμου τελικά επαναστάτη πέφτουν διαρκώς στο κενό. Η συνήθης ιστορική ανάγνωση είναι ότι οι Βερσαλλίες ελπίζουν πως η εκτέλεση των ομήρων θα χρησιμεύσει ως άλλοθι για τη μετέπειτα καταστολή και τον τρόπο γύρω από την Κομμούνα.³⁸ Με δυο λόγια οι όμηροι θα γίνουν οι «μάρτυρες» της πόλης, απαιτώντας στο εξής τον «εξαγνισμό» της, όπως και έγινε. Μια άλλη όμως ερμηνεία, που δεν αντικρούει την προηγούμενη αλλά ίσως δρα συμπληρωματικά, θέτει το ερώτημα του τι ακριβώς σηματοδοτεί ο Blanqui τόσο για τις Βερσαλλίες όσο και για το εξεγερμένο Παρίσι. Το γεγονός της σύλληψής του πριν την απόπειρα απομάκρυνσης των κανονιών της Μονμάρτης δεν φαίνεται τυχαίο.

Ο Blanqui έχει χαρακτηριστικά ηγεσίας που θα μπορούσαν να συνδράμουν την Κομμούνα και, πάνω από όλα, μέσα από 40 σχεδόν χρόνια κινητοποιήσεων και φυλακών, είναι σε επαφή με ολόκληρο το επαναστατικό Παρίσι. Επιπλέον όμως με την αντιστασιακή προπαγάνδα του,

38. Η Αθήνα συνεχίζει να παρακολουθεί τις εξελίξεις: «Το σύστημα των ομήρων, σύστημα εν χρήσει μόνον μεταξύ των ληστών, ετέθη εν ενεργεία και υπό της κυβερνήσεως των Παρισίων· όπως αναγκάσωσι την κυβέρνησιν της Γαλλίας ν' απολύση τον εις θάνατον πριν καταδικασθέντα Blanqui, συνέλαβον και ούτοι τον επίσκοπον των Παρισίων· απειλούσι δε καθ' εκάστην ότι θα τουφειώσωσιν αυτόν, εάν δεν απολυθή ο Blanqui», *Παλιγγενεσία*, αρ. 2164 (24.4.1871).

κυρίως μετά την πτώση της Αυτοκρατορίας, απευθύνεται στον πατριωτισμό των Παριζιάνων σε σημείο που, ιστορικά, συχνά του καταλογίζεται σωβινισμός.³⁹ Τη συγκεκριμένη λοιπόν περίοδο, ο Blanqui δεν είναι ανάγκη να στοχεύει –κατά τη γνώμη μου δεν στοχεύει– σε μέρος της επαναστατικής αριστεράς αλλά στο σύνολο σχεδόν της πόλης. Απευθύνεται σε όλους αυτούς που, έχοντας υπομείνει και αντέξει τις κακουχίες της πολιορκίας, δυσανασχετούν βλέποντας τα γερμανικά στρατεύματα στα τείχη και συνειδητοποιούν την εξαπάτησή τους, αφού γίνεται όλο και πιο σαφές ότι η συνθηκολόγηση με τη Γερμανία έχει αποφασιστεί εξ αρχής και όλα μαρτυρούν πια την υλοποίησή της. Για αυτό και στο ξεκί-

39. Ο σωβινισμός του Blanqui επισημαίνεται στο σύνολο της σχετικής βιβλιογραφίας. Εναρκτήριο σημείο μπορεί να θεωρηθεί η τοποθέτησή του απέναντι στην πολιτική του Ναπολέοντα Γ' (1860) ως προς το ζήτημα της Ιταλίας. Ο αντίλογος που διατυπώνει ο Dommange, στηρίζεται στην πολιτική εκτίμηση του Blanqui –που το 1860 κάνει λόγο για διεθνή «Δονκιχωτισμό»– ότι η εμπλοκή της Γαλλίας στο Risorgimento θα ενίσχυε τον αυτοκράτορα, αποπροσανατολίζοντας το γαλλικό εργατικό κίνημα (Maurice Dommange, *ό.π.*, σ. 7-10). Οι κατηγορίες που απευθύνει ο Bernstein στον Dommange περί «απόκρυψης στοιχείων», δεν νομίζω ότι αλλοιώνουν το σκεπτικό του Dommange. Ως προς το 1870, σε ελαφρώς διαφορετικό πνεύμα, οι Azéma – Winock αντιλαμβάνονται τον σωβινισμό ως γαλλικό χαρακτηριστικό της περιόδου (Jean-Pierre Azéma, Michel Winock, *La Troisième République*, Παρίσι, Pluriel, Calmann-Lévy, 1970, σ. 49-50). Από όσο γνωρίζω μόνο η Jeanne Gaillard τοποθετείται διαφορετικά ως προς το θέμα: «κατά την τελευταία αυτή περίοδο [φθινόπωρο 1870] δεν θα υπάρξουν πιο επαναστάτες και πιο πατριώτες από τους μπλανκιστές» (*Communes de provinces, commune de Paris 1870-1871*, Παρίσι, Flammarion, 1971, σ. 33). Η έντονη συμμετοχή της ιστορικού Jeanne Gaillard στην αντίσταση κατά τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο δεν νομίζω ότι αποτελεί απαραίτητα παραμορφωτικό πρίσμα της ανάγνωσης των γεγονότων. Αναρωτιέμαι μήπως ο σωβινισμός του Blanqui φέρει στοιχεία αναχρονισμού. Ο Γαλλοπρωσικός πόλεμος, από όσο γνωρίζω, αποτελεί την πρώτη αφορμή στον 19ο αιώνα, ακόμα και για το «απολιτικό» έως τότε παρισινό Τμήμα της Διεθνούς, για να συζητηθούν και να αποσαφηνιστούν εθνικές και ταξικές παράμετροι του πολέμου. Η Διεθνής είναι η μόνη συγκροτημένη δύναμη που κάνει πράγματι την υπέρβαση (μετά από μεγάλες αντιπαράθεσεις) και αντιτίθεται αρχικά στον πόλεμο, προβάλλοντας τον διεθνισμό της ενωμένης εργατικής τάξης, για να τον στηρίξει τελικά, μόνο όταν αντιληφθεί την προδοσία της Κυβέρνησης. Εξελικτικά, ολόκληρη η επαναστατική αριστερά της πρωτεύουσας οχυρώνεται πίσω από τον όρο «αντίσταση», που αλλάζει περιεχόμενο και, καθώς αποκαλύπτεται η προδοσία, στρέφεται από τον εξωτερικό εχθρό στον εσωτερικό, θέτοντας πολύ πριν την 18η Μαρτίου κοινωνικές παραμέτρους. Δίχως λοιπόν να αναίρεται το άκριτο, αρχικά, μένος του Blanqui προς τη γερμανική φυλή, θα ήταν μάλλον ορθότερο να τοποθετηθεί στο κλίμα που επικρατεί στο φιλοπόλεμο Παρίσι.

νημα του φθινοπώρου, η *Journal des Débats* παρουσιάζει το ενδεχόμενο οποιασδήποτε «Κυβέρνησης Blanqui» ως μια εξέλιξη επιθυμητή από τον Otto von Bismarck⁴⁰ στην προσπάθειά της να πλήξει, έστω έμμεσα, το πιο διακριτό στοιχείο του επαναστάτη, που εκείνη την περίοδο δεν φαίνεται να είναι άλλο από τον «πατριωτισμό» του. Οι δύο εκλογικές ήττες του (εάν θεωρήσουμε ότι είναι προσωπικά δικές του) ανατρέπονται εν μέρει, όταν το επαναστατημένο Παρίσι, στις εκλογές της Κομμούνας, φέρνει στους εκλεγμένους του Κεντρικού Συμβουλίου της Κομμούνας, εν τη απουσία του, τον Louis Auguste Blanqui.

Από το 1848 έως τη Β' Αυτοκρατορία, στο νέο Παρίσι του Haussmann, ο Blanqui αναβιώνει τις λέσχες, διασώζει τη μνήμη της παράδοσης του 1793 θυμίζοντας παράνομες δράσεις του παρελθόντος και εγκαινιάζει τον ανταρτοπόλεμο. Με τον ακτιβισμό του διατηρεί ζωντανή την επαναστατική θεωρητική σκέψη και συγκροτεί επανειλημμένα ένα μικρό επαναστατικό «στρατό» από τον οποίο ίσως αξίζει να δούμε συνοπτικά την τελευταία γενιά.

Οι μπλανκιστές

Στις 27 Αυγούστου 1865 μια χούφτα νεαροί της μικρής κυρίως αστικής τάξης, που έχουν ολοκληρώσει τις πρώτες «θητείες» τους σε φυλακές (κυρίως εξαιτίας αντικαθεστωτικής αρθρογραφίας) και έχουν γνωρίσει από κοντά τον Blanqui, κρίνουν τη στιγμή κατάλληλη για την απελευθέρωσή του. Επισκέπτονται το νοσοκομείο Necker,⁴¹ όπου νοσηλεύεται επιτηρούμενος ο Blanqui, και την ώρα του γενικού επισκεπτηρίου συγκροτούν κύκλο, διορθώνουν τα γένια και τα μακριά του μαλλιά, του δίνουν καινούρια ρούχα και, χάρη στο μάλλον μικρό παράστημά του, αποχωρούν όλοι μαζί κάνοντας μάλιστα αποχαιρετιστήριο νεύμα στους φύλακες. Η απουσία του θα γίνει αντιληπτή την επομένη και ο συναγερμός θα σημάνει τη στιγμή που οι Tridon, Lafargue και άλλοι 15 περίπου μπλανκιστές της νέας αυτής γενιάς βρίσκονται στο τρένο, συνοδεύοντας τον αρχηγό τους στο περίφημο συνέδριο της Λιέγης. Εκεί, ο μπλανκισμός γνωρίζει τη σημαντικότερη επιτυχία του εκτός συνόρων. Οι νεα-

40. *Journal des Débats*, 7.10.1870.

41. Η φυλάκισή του στην Saint-Pélagie (1861) διακόπτεται κατά καιρούς από σύντομες περιόδους επιτηρούμενης νοσηλείας, καθώς η κατάσταση της υγείας του χειροτερεύει διαρκώς. Αν και η ποινή του (τετραετής) οδεύει στο τέλος της, ο Blanqui συναινεί στην απόδραση, προκειμένου να παραστεί με τη νεοσύστατη ομάδα του στο συνέδριο της Λιέγης.

ροί ακτιβιστές επιστρέφουν μετά τη λήξη του συνεδρίου στο Παρίσι, παίρνουν πρωτοβουλίες (δίχως τη σύμφωνη πάντα γνώμη του αρχηγού τους), στρατολογούν νέα μέλη και αρθρογραφούν συνήθως με ψευδώνυμα σε παράνομα έντυπα. Αντίθετα ο Blanqui θα παραμείνει μακριά από τη γαλλική πρωτεύουσα έως το 1869, έτος κατά το οποίο ο Ναπολέοντας Γ' παραχωρεί γενική πολιτική αμνηστία.⁴²

Διοργανωτής κατά κάποιο τρόπο του συνεδρίου της Λιέγης από τη μεριά των μπλανκιστών είναι ο «διασημότερος νεαρός του Quartier Latin», που ακούει στο όνομα Raoul Rigault. Ο εικοσάχρονος πρώην φοιτητής μαθηματικών και νυν μπλανκιστής έχει ήδη αναπτύξει στενούς δεσμούς με μια άλλη «πλειάδα» (Vermersch, Ferré, Louise Michel, Protot κ.ά.) που θα συμμετάσχει αργότερα ενεργά στα γεγονότα της Κομμουνας. Το ανατρεπτικό ωστόσο στοιχείο που αξίζει να σημειωθεί, προκύπτει μέσα από τις πρώτες του φυλακίσεις και συνοψίζεται στην πρόταση για τη δημιουργία μιας πολιτικής «αντι-Αστυνομίας». Στο εξής, ο Rigault αφιερώνει όλο του τον χρόνο στον εντοπισμό «Ισραηλιτών»,⁴³ στην παρακολούθησή τους, στην καταγραφή διευθύνσεων και μυστικών συνδέσμων. Εάν στηριχτούμε στις πληροφορίες του Willette, μέσα σε δύο χρόνια ο Rigault συγκροτεί «έναν μνημειώδη κατάλογο ολόκληρης της πολιτικής Αστυνομίας» της πρωτεύουσας και, τη στιγμή που όλη η υπόλοιπη αριστερά παρακολουθείται μέσω παρεισφρήσεων πληροφοριοδοτών, ο μπλανκισμός περνά σχεδόν αλώβητος για δύο περίπου χρόνια από την καταδίωξη της Β' Αυτοκρατορίας.⁴⁴

42. Maurice Paz, *Un révolutionnaire professionnel, Auguste Blanqui*, Παρίσι, Fayard, 1984, σ. 133-183. Αντίθετα, ο Geffroy υποστηρίζει ότι ο Blanqui επισκέπτεται συχνά το Παρίσι την επίμαχη περίοδο, δίχως να γνωρίζει όμως κανείς, πέραν ελάχιστων εξαιρέσεων, τις μυστικές αυτές διαδρομές του.

43. Από το 1852 συστήνεται η λεγόμενη πολιτική Αστυνομία, στελεχωμένη σχεδόν αποκλειστικά από μυστικούς αστυνομικούς για την παρακολούθηση όλων των αντιπολιτευόμενων πολιτικών δυνάμεων. Το 1854 η πολιτική Αστυνομία ενισχύεται και μέχρι το 1870 παίζει σημαντικό ρόλο, δημιουργώντας ενίοτε στημένες προκλήσεις για την αναχαίτιση του εργατικού κινήματος. Τη διεύθυνση του πολιτικού τμήματος έχει ο αστυνόμος Lagrange στο κτήριο της οδού Jérusalem, εξ ου και η χρήση του όρου «Israélites» που συναντάμε συχνά σε μαρτυρίες και περιγράφει τους «ασφαλίτες» της εποχής. Για την παρισινή Αστυνομία βλ. το λήμμα του Marcel Le Clère, σ. 1018-1025 στο Jean Tulard, *Dictionnaire du Second Empire*, Παρίσι, Librairie Arthème Fayard, 1995.

44. Luc Willette, *Raoul Rigault, 25 ans, Communard, chef de la police*, Syros, 1984, σ. 29-48. Η μελέτη του Willette συνοδεύεται από βιβλιογραφία και αρχειακή έρευνα, όμως η απουσία παραπομπών καθιστά σχεδόν αδύνατη τη διασταύρωση

Στο μεταξύ, η απουσία του Blanqui από το Παρίσι (1865-1869/1870), αφήνει χώρο και χρόνο στην εδραίωση της νέας εργατικής οργάνωσης (Association Internationale des Travailleurs, AIT) που ιδρύεται στην πρωτεύουσα το 1865.⁴⁵ Η ίδια χρονιά αποτελεί το έτος θανάτου του Pierre Joseph Proudhon και ίσως δεν είναι τυχαίο ότι τα πρώτα έργα του Karl Marx κάνουν την εμφάνισή τους στο Παρίσι (με τη βοήθεια του Lafargue) αρκετά μετά τον θάνατο του γάλλου φιλοσόφου. Η δημιουργία του γαλλικού πυρήνα της Διεθνούς έρχεται να συνδράμει με διαφορετικό τρόπο τις απεργιακές κινητοποιήσεις και τις παράνομες λέσχες, τουλάχιστον στα μεγάλα αστικά κέντρα. Η εξέλιξη της ιστορίας της στην πρωτεύουσα, με τις δύο διακριτές τάσεις που δημιουργούνται λίγο μετά από την ίδρυσή της, μαρτυρεί ουσιαστικά τη συνειδητοποίηση της ανάγκης συγκερασμού του κοινωνικού και πολιτικού ζητήματος και την πορεία της προς τη συγκεκριμένη κατεύθυνση, χάρη στις συντονισμένες προσπάθειες του Eugène Varlin.

Αρχικά αποδεκτή από το καθεστώς του Ναπολέοντα Γ', η νέα οργάνωση βρίσκει τον πρώτο καιρό σχετική αντίδραση από τους επαναστατικούς κύκλους της εποχής, ιδιαίτερα από τον Blanqui που παραμένει εκτός πρωτεύουσας:

Δεν είμαι της άποψής σας όσον αφορά το ζωνηρό ενδιαφέρον του Lafargue και άλλων για να μπουν στην πλειάδα [...]. [Οι διεθνιστές] είναι τυφλοί προυδονικοί που πιστεύουν ότι ο Proudhon είναι το Ευαγγέλιο της République. Αυτό που είναι περίεργο, είναι η σύνδεσή τους με τον Marx, έναν κομμουνιστή μέχρι το μεδούλι [...]. Εξάλλου, δεν πρέπει ούτε να επιτεθούμε ούτε να απομακρύνουμε αυτούς τους γενναίους άνδρες, αλλά ζώντας μαζί τους να τους αφήσουμε στην ησυχία τους να ρίχνουν τις βολές τους στον κοινό εχθρό. Άλλωστε αυτή η διπλωματία θα μπορούσε κάλλιστα να μην πάει μακριά, καθώς μας ζαλίζουν με τον συνεργατισμό⁴⁶ τους, τον φεντεραλισμό τους, και πραγματικά θα αποδειχτεί δύσκολο το να μην τους πούμε ότι δεν είμαστε ούτε φεντεραλιστές ούτε

των στοιχείων. Συνεπώς, συνειδητά αποφεύγω τολμηρές τοποθετήσεις του συγγραφέα και περιορίζομαι σε γεγονότα που συνάδουν με μαρτυρίες Κομμουνάρων και δημοσιεύματα εντύπων.

45. Jacques Droz, *Histoire Générale du Socialisme*, τ. I: *Des origines à 1875*, Παρίσι, Quadriges/PUF, 1972, σ. 522-525.

46. Στις επιστολές του Blanqui το επίθετο «coopératif» χρησιμοποιείται συντακτικά από τον ίδιο ενίοτε ως ουσιαστικό για να περιγράψει τη Διεθνή συνήθως με ειρωνική διάθεση.

συνεργατικοί. Μέχρι στιγμής δεν έχουμε διαμορφώσει γνώμη ως προς αυτό το κεφάλαιο. [...]»⁴⁷

Η επιστολή αποτελεί μάλλον εναρκτήρια ή έστω ενδεικτική στιγμή της αντιπαλότητας και της αντιζηλίας ανάμεσα στον Blanqui και το γαλλικό Τμήμα της Διεθνούς. Η έναρξη της διαμάχης ορίζεται στο ξεκίνημα της Διεθνούς, συνοδεύει a priori την ιστορία της Παρισινής Κομμούνας και η κορύφωσή της οφείλεται στις διαφορετικές πολιτικές που προτάθηκαν, για σειρά ζητημάτων, κατά την επανάσταση του 1871. Πρόκειται για αντιζηλία ή για αμφιβολίες πολιτικού χαρακτήρα ως προς το νέο εγχείρημα που ονομάζεται Διεθνής; Η απάντηση δεν είναι εύκολο να δοθεί, όσο λείπει μια συγκριτική μελέτη των απόψεων και της δράσης των δύο ομάδων. Αρκετοί μπλανκιστές είτε έχουν ήδη εγγραφεί και αποχωρήσει από τη Διεθνή, θεωρώντας την «χαμηλών τόνων», είτε αντίθετα προσχωρούν κατά τη διάρκεια της επόμενης πενταετίας (1865-1871),⁴⁸ ιδιαίτερα

47. Γράμμα του Blanqui στον γιατρό και στενό του φίλο Watteau, 15.6.1866. Παράθεση από την ανακοίνωση του Marc Vuilleumier, «Associationnisme ouvrier, républicains et blanquistes», στο M. Cordillot, Claude Latta, Benoît Mallon (επιμ.), *Le mouvement républicain à la fin du second Empire*, Παρίσι, Les Amis de Benoît Mallon, 2010, σ. 135-170. Η επιστολή αναφέρεται στην απόφαση του Blanqui να μη συμμετάσχει στο συνέδριο της Γενεύης (1866). Οι επιφυλάξεις του Blanqui ως προς την «πλειάδα» (όρος για την περιγραφή της Διεθνούς) δικαιολογούνται σε ένα βαθμό από στοιχεία που δεν γίνεται να παρατεθούν συνολικά εδώ, σχετίζονται όμως με την ιστορία πολλών «εργατικών ενώσεων» που συγχροτούνται κυρίως από τη Β' Αυτοκρατορία με σκοπό τον έλεγχο του υπό εξέλιξη κινήματος. Παράλληλα με τις κατευθυνόμενες εργατικές ενώσεις, το 1861-1862 κυκλοφορεί στο Παρίσι μια σειρά «εργατικών» εκδόσεων υπό τον γενικό τίτλο *Brochures Ouvrières*. Συντάκτες τους είναι ένας κύκλος βοναπαρτιστών και σκοπός των κειμένων η προπαγάνδα υπέρ του Ναπολέοντα Γ' ως προς την κοινωνική πολιτική του. Τα έργα προσυπογράφουν εργάτες από την εμπροσθοφυλακή του κινήματος, τους οποίους συναντάμε στα πρώτα έστω βήματα του παρισινού Τμήματος της Διεθνούς. Συνεπώς, οι επιφυλάξεις του Blanqui δεν είναι τελείως αβάσιμες. Πέρα από τον Marc Vuilleumier βλ., ενδεικτικά, David, J. Kulstein, *Napoleon III and the Working Class, a study of Government propaganda under the second Empire*, The California State Colleges, 1969, σ. 120-169 και Jeanne Gaillard, «Les associations de production et la pensée politique en France», *Le mouvement Social* 52 (Ιούλιος – Σεπτέμβριος 1965), σ. 59-84.

48. Τα ιστοριογραφικά κενά είναι σημαντικά και για τις δύο ομάδες. Ιδίως όμως ως προς τους μπλανκιστές, δεν διαθέτουμε βιογραφίες ή έρευνες που να τολμούν την παρουσίαση της συνολικής εικόνας και δράσης αυτής της τελευταίας γενιάς πριν από την Κομμούνα. Οι συνέπειες αυτής της έλλειψης είναι χαρακτηριστικές και οδηγούν σε εκ διαμέτρου αντίθετες αναγνώσεις. Γεγονός είναι ότι στις κρίσιμες

μετά τη στροφή που ετοιμάζεται προς τον κολεκτιβισμό (collectivisme antiétatiste).⁴⁹

Το διάστημα που μεσολαβεί έως την Παρισινή Κομμούνα, είναι περίοδος μεγάλων ζυμώσεων που δεν έχει διερευνηθεί πλήρως, ωστόσο συνοπτικά μπορούμε να σταθούμε σε δύο ιδιαίτερα σημαντικά στοιχεία. Το απεργιακό κύμα που έχει ξεκινήσει το 1862, κορυφώνεται (ιδιαίτερα μετά το ρήγμα στον νόμο *Le Chapelier*, Μάιος 1864), και μάλιστα σε ένα βαθμό οδηγεί τη Διεθνή στις πρώτες της υπερβάσεις. Εν ολίγοις, δεν είναι η Διεθνή που συγκροτεί το εργατικό κίνημα, αλλά οι ίδιες οι εργατικές πρακτικές που δομούν τον νέο της χαρακτήρα.⁵⁰ Παράλληλα, στη γαλλική μητρόπολη εκρήγνυται, σύμφωνα και με την Αστυνομία, μια σιωπηλή βόμβα, ο νόμος δηλαδή υπέρ της ελευθερίας των δημόσιων συναθροίσεων (Ιούνιος 1868). Ο υπαρχηγός της Αστυνομίας ήδη από τον Νοέμβριο του ίδιου έτους προειδοποιεί τον ανώτερό του ότι οι μπλανκιστές έχουν εισβάλει στις δημόσιες συζητήσεις και ότι οι συγκεντρώσεις αυτές αποτελούν τον πιο σίγουρο τρόπο για την προετοιμασία επανάστασης. Σε αυτές τις δημόσιες συναθροίσεις, που σύντομα εξελίσσονται σε καθημερινή συνήθεια των λαϊκών στρωμάτων, γίνεται γρήγορα συντονισμένη απόπειρα καθοδήγησης του κοινού από διάσημους φιλελεύθερους οικονομολόγους και εκπροσώπους του κλήρου. Διεθνιστές, μπλανκιστές και νεο-ιακωβίνοι όμως παρεμβαίνουν αποτελεσματικά, δημιουργούν

στιγμές της Κομμούνας (μέσα Απριλίου και μετά) μπλανκιστές και διεθνιστές στηρίζονται στις πολιτικές τους παραδόσεις αλλά δεν λειτουργούν απαραίτητα βάσει αυτών, συνεπώς δεν δρουν ως διακριτές ομάδες. Το πολιτικό δίπολο (μπλανκιστές – διεθνιστές) που έχουμε αποδεχτεί, είναι άραγε δυνατό να παραμένει αδρανές κατά τη, σίγουρα δύσκολη ερευνητικά, περίοδο 1867-1871;

49. Για το πέρασμα από τον μπουτουαλισμό στον κολεκτιβισμό βλ. Jean Maitron, *Le mouvement anarchiste en France, 1. Des origines à 1914*, Παρίσι, Gallimard (Librairie François Maspero), 1975, σ. 42-55.

50. Η άποψη που ήθελε τη Διεθνή να ιδρύει παραρτήματα στη γαλλική επαρχία συντονίζοντας τις απεργίες, έχει ανατραπεί σε μεγάλο βαθμό. Τη δεκαετία του 1860 οι ίδιες οι απεργίες φαίνεται πως δημιούργησαν πρόσφορο έδαφος και βέβαια την ανάγκη συγκρότησης τοπικών «ενώσεων», που συνήθως κατέληγαν υπό τη σκέπη της Διεθνούς. Ως προς τις απεργίες αξίζει να δούμε τους αριθμούς: «Πέρα από τα έτη 1866 και 1868 η εξέλιξη του αριθμού των απεργών είναι συνεχής: 19.740 απεργοί το 1864, 27.645 το 1865, 14.037 το 1866, 32.074 το 1867, 20.304 το 1868, 40.625 το 1869. Το αποκορύφωμα, σε πείσμα του Γαλλοπρωσικού πολέμου, ήταν το 1870 με 116 απεργίες και 88.232 απεργούς»: F. Braudel, E. Labrousse, *Histoire économique et sociale de la France*, τ. III: 1789-1880, Quadrige-Presses Universitaires de France, 1976, σ. 819-820.

νέους δεσμούς εντός του κινήματος και από αυτήν τη ζύμωση φαίνεται να προκύπτει και η μελλοντική «ανωνυμία» της Παρισινή Κομμούνας. Η ιστορία των συναθροίσεων που συγκλονίζουν το Παρίσι από το 1868 έως το 1870, αναδεικνύει νέα πρόσωπα και συγκροτεί σε μεγάλο βαθμό ιδεολογικά την εργατική τάξη.⁵¹

Στις δημόσιες αυτές συζητήσεις, όπως προκύπτει και από τις σχετικές διωξείς που ακολουθούν, ξεχωρίζουν, τόσο αριθμητικά όσο και σε επίπεδο τοποθέτησης, οι μπλανκιστές: «Ο Maurice Dommanget έχει ήδη διατυπώσει, και συντασσόμαστε ευχαρίστως με την ανάλυσή του, ότι “όταν εξετάζουμε από κοντά όλες αυτές τις δημόσιες συναθροίσεις μεγάλης εμβέλειας [...] εκπλησσόμαστε από τον εντυπωσιακό αριθμό, την τόλμη και τη φύση των μπλανκιστικών παρεμβάσεων”». ⁵² Συνεπώς, «υπό αυτές τις συνθήκες, το να δηλώνει κανείς, όπως ο Bernstein, ότι “ο σοσιαλισμός των μπλανκιστών δεν ήταν παρά μια ανθολόγηση (pot-pourri) ιδεών σταχυολογημένων εδώ και εκεί” συνορεύει με απλή και καθαρή πλάνη».⁵³

Ποιος ο σκοπός επαναφοράς αυτής της ξεχασμένης (από τη δεκαετία του 1970) διαμάχης μεταξύ ιστορικών; Μια απλή παρατήρηση: ενώ τα ιστοριογραφικά κενά, συνεπώς ερωτήματα, παραμένουν εκκρεμή, η βιβλιογραφία οδηγείται σχεδόν μεταφυσικά σε όλο και πιο σίγουρα, εκ προοιμίου «ευκρινή», πλαίσια από τα οποία προκύπτουν αντίστοιχες ερμηνείες.

Ας επανέλθουμε όμως στη δράση των μπλανκιστών. Το φθινόπωρο

51. Η θεματολογία των συζητήσεων αλλάζει ραγδαία και ήδη τον Μάρτιο του 1869 15.000 εργάτες σε επτά διαφορετικά σημεία της πόλης συζητούν για την «επανάσταση». Τον Μάιο του 1869, σε ένα μόνο βράδυ, 23.000 εργάτες εμφανίζονται σε 18 συγκεντρώσεις και, προσμετρώντας όσους δεν βρήκαν θέση, η Αστυνομία δίνει ως αριθμό προσέλευσης κοινού 70.000 άτομα. Μόλις διαπιστώνεται ο ανεξέλεγκτος χαρακτήρας προσέλευσης και θεματολογίας –πέρα από την αναμενόμενη καταστολή–, γίνεται απόπειρα αποκλεισμού πρόσβασης του κοινού από μεγάλες αίθουσες και θέατρα, γεγονός που οδηγεί ομιλητές και διοργανωτές σε αρκετά ευφάνταστες λύσεις. Από αυτές θα ήθελα να σημειώσω τη μυθιστορηματική εικόνα («κατάβασης») χιλιάδων εργατών στις υπόγειες σήραγγες της πόλης, υπό το φως αναμμένων δαυλών. Τα παραπάνω στοιχεία, καθώς και το σύνολο του χρονικού και των παραμέτρων των εργατικών δημόσιων συγκεντρώσεων, δίνονται στην εμβριθή μελέτη των Alain Dalotel, Alain Faure, Jean-Claude Freiermuth, *Aux origines de la Communes, Le mouvement des réunions publiques à Paris 1868-1870*, Παρίσι, François Maspéro (collection Actes et Mémoires du peuple), 1980.

52. Alain Dalotel, Alain Faure, Jean-Claude Freiermuth, *ό.π.*, σ. 106.

53. Στο ίδιο, σ. 107.

του 1870 ένα περίεργο παιχνίδι της τύχης⁵⁴ οδηγεί τον Rigault σε υψηλή διοικητική θέση στην πολιτική Αστυνομία του Παρισιού, υπό την Κυβέρνηση Εθνικής Αμύνης. Όπως χαρακτηριστικά σημειώνει ο Willette: «Οι μπλανκιστές δεν είναι πια τελείως κορόιδα στη φάρσα της 4ης Σεπτεμβρίου. Σε αυτήν τη φάρσα ο Rigault χτύπησε ένα θησαυρό, και μάλιστα μεγάλου μεγέθους».⁵⁵ Συνεπικουρούμενος από έναν άλλο μπλανκιστή, τον Gaston Da Costa, τον οποίο και τοποθετεί κοντά του στην κεντρική αυτή υπηρεσία, διατρέχουν μεγάλο μέρος του αρχείου, αντιγράφοντας υλικό το οποίο μεταφέρουν εκτός Αστυνομίας. Ανακαλύπτουν ονόματα μυστικών αστυνομικών που έχουν εισχωρήσει σε εργατικές ενώσεις, κυρίως στη Διεθνή, συμπληρώνουν το αρχείο που έχει ήδη συγκροτήσει ο Rigault από το 1867 και δεν διστάζουν να μελετήσουν φακέλους επαναστατών άλλων ομάδων, κυρίως όμως ρεπουμπλικάνων (Jules Favre), μαθαίνοντας αθώα μυστικά, ενίοτε όμως και κάποια ένοχα.⁵⁶

Από τη θέση αυτή παραιτούνται γρήγορα, όμως στο εξής η *Patrie en Danger* διαθέτει υλικό για μια νέα σταθερή στήλη, που αποκαλύπτει σκάνδαλα ρεπουμπλικάνων και συνδιαλλαγή με το έκπτωτο καθεστώς, κυρίως όμως ονόματα και περιλήψεις φακέλων για μυστικούς αστυνομικούς της Β' Αυτοκρατορίας που παραμένουν ενεργοί υπό την Κυβέρνηση

54. Με την ανακήρυξη της Γ' Δημοκρατίας, στις 4 Σεπτεμβρίου, ο Antonin Dubost τίθεται επικεφαλής της Αστυνομίας του Παρισιού. Η γνωριμία του με τον Rigault έχει γίνει κατά τη διάρκεια της Β' Αυτοκρατορίας, αρθρογραφώντας από κοινού στην αντικαθεστωτική *Marseillaise* του Rochefort. Μόλις λοιπόν δίδεται η ευκαιρία μικρής ρεβάνς, αναθέτει τη διεύθυνση του τμήματος πολιτικής Αστυνομίας στον «δημοσιογράφο» Rigault· Bernard Noël, *Dictionnaire de la Commune*, ό.π., σ. 559-561.

55. Luc Willette, ό.π., σ. 55. «Dans cette farce, Rigault a récupéré un maron, et de taille» στο πρωτότυπο. Την έκφραση, σε διάφορες παραλλαγές, συναντάμε συχνά σε έντυπα του 19ου αιώνα και εκτιμώ ότι προέρχεται από ένα μύθο του La Fontaine («le singe et le chat») από τον οποίο προέκυψε και το «βγάζω τα κάστανα από τη φωτιά». Η «αναχρονιστική» αφηγηματική επιλογή του Willette είναι πολύ ενδιαφέρουσα, αλλά η ορθή και πλήρης απόδοσή της θα απαιτούσε εκ μέρους μου ακόμα εκτενέστερη παραπομπή.

56. Αντίθετα, φαίνεται ότι καταστρέφει υλικό που αφορά μπλανκιστές, ιδιαίτερα μάλιστα κάποια στοιχεία από τον προσωπικό του φάκελο, δυσχεραίνοντας το έργο των λίγων ιστορικών που επεδίωξαν να ασχοληθούν μαζί του. Οι Rigault και Gaston Da Costa θα αναλάβουν την Αστυνομία κατά τη διάρκεια της Κομμουνίας. Ο Da Costa, αν και αφοσιωμένος στον Rigault, ασκεί κριτική για τον τρόπο με τον οποίο χειρίστηκαν αρκετά ζητήματα σε αυτήν την τελευταία τους συνεργασία· Gaston Da Costa, *Mémoires d'un Communard, La Commune vécue*, Larousse, 2009.

Εθνικής Αμύνης.⁵⁷ Στο εξής, το ακριβοπληρωμένο αυτό μυστικό προσωπικό εντοπίζεται σε μεγάλο βαθμό και απομονώνεται από το εργατικό κίνημα, καθιστώντας σχεδόν άχρηστο το πολιτικό τμήμα της Αστυνομίας για ορισμένο διάστημα.

Συνοψίζοντας αυτές τις λίγες σημειώσεις για τον γνωστότερο επαναστάτη του γαλλικού 19ου αιώνα, ίσως θα μπορούσε να ειπωθεί ότι το μένος απέναντι στο πρόσωπό του εν έτει 1870 και ο ιστοριογραφικός εν μέρει «αφορισμός» του μπλανκισμού κατά τον ύστερο 20ό αιώνα, εμπειριέχουν πολλές δυναμικές ανάγνωσης και ερμηνείας, οι οποίες μάλιστα δεν γίνεται να εξαντληθούν στην παρούσα μελέτη. Σκοπός εξάλλου του κειμένου αυτού δεν είναι μια ακόμα ερμηνεία της Παρισινής Κομμούνας. Υπάρχουν ήδη αρκετές. Αναρωτιέμαι όμως μήπως ο μακιαβελισμός του Rigault, η έλλειψη επαναστατικής εντιμότητας των μπλανκιστών, μα κυρίως ο αυταρχισμός τους (σε αντιδιαστολή με την αντιαυταρχική Διεθνή) και κάποια ακόμα ιστορικά τελεσίγραφα που συνοδεύουν την ιστορία της Παρισινής Κομμούνας, είναι ερμηνείες πολιτικές που στηρίζονται σε στιγμές μιας ολόκληρης εποχής, περιορίζοντας τελικά αυτήν την εποχή σε σημαντικά βεβαίως αλλά επιλεκτικά και όχι πάντα αυτοτελή στιγμιότυπα. Οι συγκλίνουσες πολιτικές ερμηνείες της Παρισινής Κομμούνας καθοδηγούν σε μεγάλο βαθμό τις νέες μελέτες και συγκροτούν μια σχεδόν κοινή αφήγηση, από την οποία σπανίως αμφισβητούμε μικρές ή μεγάλες παραμέτρους. Στο παραπάνω πλαίσιο ίσως βιαστήκαμε να σβήσουμε από τον χάρτη την επιρροή της αδιάκοπης παρουσίας του Louis Auguste Blanqui στην επαναστατική μητρόπολη, χάνοντας, έτσι, μια σπουδαία ψηφίδα Ιστορίας.

57. Luc Willette, *ό.π.*, σ. 58-64.

RÉSUMÉ

Xenia Marinou, *Celui qui n'était pas là. Notes sur Louis Auguste Blanqui; Paris, 1870-1871*

L'arrestation de Louis Auguste Blanqui à la veille de la Commune de Paris prive le mouvement révolutionnaire français de son chef célèbre. Pourtant, le vieux combattant des journées insurrectionnelles de 1830 et 1848 reste-t-il encore capable d'engager la ville à la lutte sociale? En esquissant la bibliographie consacrée à «l'enfermé» on suit les débats des historiens autour du blanquisme qui expriment souvent des interprétations politiques opposantes.

L'article constate la marginalisation historiographique de l'action blanquiste et propose sa restitution. L'étude de la presse dominante républicaine de Paris manifeste l'importance de Blanqui durant la période qui précède la Commune de 1871. C'est par la plume de ses adversaires politiques qu'on pourrait suivre l'influence de la propagande blanquiste, les aspirations qu'elle inspire et surtout l'angoisse qu'elle provoque aux milieux des partisans du Gouvernement de la Défense Nationale.

